

XX. СВЕСКА

У Београду 31. Октобра 1887

ГОДИНА VIII

Постављења, премештаји и разрешења од дужности наставника средњих школа.

Актом министра просвете и црквених послова

I Постављени су:

у КРУШЕВАЧКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ:

г. *Андра Гавриловић*, за предавача, 30. Октобра ове год.

у ВРАЊСКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ:

г. *Миливоје Ђурић*, за предавача, 16. Октобра ов. год.

у ПАРАЋИНСКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ:

г. *Радован Мишић*, за предавача, 30. Октобра ов. год.

у КЊАЖЕВАЧКОЈ ГИМНАЗИЈСКОЈ РЕАЛЦИ:

г. *Лазар Петровић*, капелан, за вероучитеља, 17. Октобра ов. год.

у ВИШОЈ ЖЕНСКОЈ ШКОЛИ:

г-ђца *Марта Будимирова*, за учитељицу свирања, 22. Октобра ов. год.

II Премештен је:

у ПАРАЋИНСКУ НИЖУ ГИМНАЗИЈУ:

г. *Коста Берић*, предавач великоградске ниже гимназије, 16. Октобра ов. год. по молби.

III Разрешена је:

у СВИЛАНИНАЧКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ:

г-ђца *Милица Дугумерска*, учитељица женског рада, 15. Октобра ов. год., по молби.

Постављења, премештаји и разрешења од дужности наставника основних школа.

Актом министра просвете и црквених послова

I Постављени су:

у АЛЕКСИНАЧКОМ ОКРУГУ:

г-ђца *Лейосава Протићева*, за учитељицу I. одељења II. разреда мушке школе у Алексинцу, 8. Октобра ов. год.

г-ђца *Десанка Томићева*, за учитељицу I. и II. разреда мушке школе у Мозгову, 8. Октобра ов. год.

у ВРАЊСКОМ ОКРУГУ:

г. *Станко Јовановић*, бивши учитељ, за привременог учитеља школе прибојске, 13. Октобра ов. год.

у КРУШЕВАЧКОМ ОКРУГУ:

г-ђца *Милева Сретеновићева*, учитељска приправница, за учитељицу I. одељења II.

разр. мушке школе у Крушевцу, 10. Октобра ове године.

г-ђца *Персида Пауновићева*, учитељска приправница, за учитељицу у Ратајима, 10 Октобра ов. год.

У НИШКОМ ОКРУГУ :

г. *Жиско Акимовић*, ђак Велике школе, за привременог учитеља I. и II. разр. школе малчанске, 20. Октобра ов. год.

г. *Милорад Ј. Митровић*, ђак Велике школе, за привременог учитеља школе каменичке, 20. Октобра ов. год.

г. *Сава Обрадовић*, ђак Велике школе, за привременог учитеља III. и IV. разреда школе малчанске, 30. Октобра ов. год.

г-ђца *Даница Бурчићева*, учитељска приправница, за учитељицу IV. одељења II. разреда мушке школе у Нишу, 29. Октобра ове године.

г-ђца *Драга Јовина*, учитељска приправница, за учитељицу V. одељења I. разреда мушке школе у Нишу, 29. Октобра ов. год.

г-ђца *Агница Тодоровићева*, учитељска приправница, за учитељицу III. одељења I. разреда мушке школе у Нишу, 29. Октобра ове године.

У ПИРОТСКОМ ОКРУГУ :

г-ђца *Јелена Томићева*, учитељска приправница, за учитељицу женске школе у Белој Паланци, 10. Октобра ов. год.

У ПОЖАРЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

г. *Мирко Митровић*, за привременог учитеља школе у Ливадици, 10. Октобра ове године.

г. *Драгутин Цветковић*, за привременог учитеља у Рашанцу, 29. Октобра ов. године.

У ТОПЛИЧКОМ ОКРУГУ :

г. *Тихомиљ Маринковић*, бивши учитељ, за учитеља III. разреда мушке школе у Прокупљу, 15. Октобра ов. год.

II Премештени су :

У ВАРОШИ БЕОГРАДУ :

г. *Димитрије Јовановић*, учитељ I. одељења II. разреда школе алексиначке, у II. одељење III. разреда мушке школе на Западном Врачару, 8. Октобра ове године, по молби.

г. *Димитрије Дукић*, учитељ I. одељења II. разреда мушке школе теразијске, у II. одељење III. разреда исте школе, 1. Октобра ов. год., по потреби.

У АЛЕКСИНАЧКОМ ОКРУГУ :

г. *Драгутин Пошовић*, учитељ II. III. и IV. разреда школе ћињевачке, у III. и IV. разред мушке школе ражањске, 13. Октобра ов. год., по молби.

г. *Антоније Николић*, учитељ III. и IV. разреда мушке школе ражањске, у II. III. и IV. разред школе ћињевачке, 13. Октобра ов. год., по молби.

г. *Сретен Васиљевић*, привремени учитељ школе течићске, округа јагодинског, у Браћину, 19. Октобра ов. год., по потреби.

У БЕОГРАДСКОМ ОКРУГУ :

г. *Јовица Изковић*, учитељ школе смрдљиковачке, у III. и IV. разр. мушке школе попићке, 27. Октобра ов. год., по молби.

У ВРАЊСКОМ ОКРУГУ :

г. *Харитон Пошовић*, привремени учитељ V. разреда мушке школе у Враћи, у I. одељење IV. разреда исте школе, 9. Октобра ов. год., по молби.

г. *Љубомир Ристић*, учитељ I. одељења IV. разреда мушке школе у Враћи, у V. разред исте школе, 9. Октобра ове године, по потреби.

У ЈАГОДИНСКОМ ОКРУГУ :

г-ђца *Даринка Милетићева*, учитељица II. разреда школе божевачке, округа пожаревачког, у IV. разред женске школе у Јагодини, 9. Октобра ов. год., по молби.

г-ђа *Леошава Радосављевићка*, учитељица школе брањинске, округа алексиначког, у Течић, 19. Октобра ов. год.

г. *Драгутин Тодорић*, учитељ школе манастиричке, округа пожаревачког, у IV. разр. мушке школе јагодинске, 25. Октобра, ове године, по молби.

У КБАЗЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

г-ђца *Марија Манојловићева*, учитељица I. и II. разреда женске школе у Бањи, округа алексиначког, у Васиљ, 15. Октобра ове године.

У КРАГУЈЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

г-ђца *Ламбринa Резнерова*, учитељица III. разреда школе лаповачке, у I. разред исте школе, 25. Октобра ов. год.

г-ђца *Даринка Јанковићева*, учитељица I. разреда школе лаповачке, у III. разред исте школе, 25. Октобра ов. год., по молби.

У КРУШЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

г-ђа *Милева Церовићка*, учитељица I. одељења II. разреда мушке школе крушевачке, у IV. разр. женске школе у Крушевцу, 10. Октобра ов. год., по молби.

У НИШКОМ ОКРУГУ :

г. *Никола Симеоновић*, привремени учитељ школе ђакуске, округа топличког, у Студену, 8. Октобра ов. год., по молби.

г. *Петар Ђ. Ивановић*, учитељ школе каменичке, у Конопницу, 16. Октобра, ове год., по потреби.

г. *Јован Ђикић*, учитељ школе конопничке, у IV. одељење II. разр. мушке школе лесковачке, 16. Октобра ов. год., по молби.

г. *Ђорђе Јовановић*, учитељ IV. одељења II. разреда мушке школе лесковачке, у VI. разред исте школе, 16. Октобра ове године, по потреби.

г. *Алекса Величковић*, учитељ IV. разреда мушке школе јагодинске, у IV. одељење

IV. разреда мушке школе у Нишу, 25. Октобра ов. год., по потреби.

У ПОЖАРЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

г. *Коста Димитријевић*, учитељ V. разр. школе пожаревачке, у III. одељење II. разр. исте школе, 7. Октобра ов. год., по потреби.

г-ђца *Марија Рерихова*, учитељица IV. разреда женске школе јагодинске, у Добру, 9. Октобра ов. год., по потреби.

У УЖИЧКОМ ОКРУГУ :

г. *Михаило Ерић*, заступник учитеља школе коцелевске, округа шабачког, у Моциоце, 9. Октобра ов. год., по потреби.

III Разрешени су :

У АЛЕКСИНАЧКОМ ОКРУГУ :

г-ђца *Милева Брајковићева*, учитељица I. и II. разреда женске школе у Бањи, 20. Октобра ов. год., по молби.

У БЕОГРАДСКОМ ОКРУГУ :

г. *Марко Швабић*, учитељ школе винчанске, 28. Октобра ов. год., по молби.

У БРАЊСКОМ ОКРУГУ :

г. *Марјан Павловић*, заступник учитеља школе прибојске, 9. Октобра ов. год., пошто је изјавио да не може ићи на дужност.

У КРАГУЈЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

г. *Максим Видаковић*, учитељ III. и IV. разр. мушке школе у Аранђеловцу, 29. Октобра ове год., по молби.

У КРАЈИНСКОМ ОКРУГУ :

г. *Никола Рајичевић*, заступник учитеља школе у Великој Јасикови, 29. Октобра ове године.

У НИШКОМ ОКРУГУ :

г. *Богосав Пошовић*, учитељ III. и IV. разреда школе малчанске, 20. Октобра ове год., по молби.

У ПИРОТСКОМ ОКРУГУ :

г. *Димитрије Маринковић*, заступник учитеља школе суводолеке, 11. Октобра ове год., јер није отишао на дужност.

г. *Сава Тасић*, заступник учитеља школе чиноглавске, 29. Октобра ов. год.

У ПОЖАРЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

г. *Милић Поповић*, заступник учитеља у Макцима, 9. Октобра ов. год., по молби.

г-ђа *Ана Стефановићка*, заступница учитеља школе драговачке, 17. Октобра ов. г.

г. *Мића Петровић*, учитеља школе брезничке, 20. Октобра ов. год., по молби.

У ЦРНОРЕЧКОМ ОКРУГУ :

г. *Живојин Радуловић*, заступник учитеља III. и IV. разреда школе планиничке, 12. Октобра ове године, јер није отишао на дужност.

ИЗВЕШТАЈИ НАДЗОРНИКА ОСНОВНИХ ШКОЛА

ЗА ШКОЛСКУ 1886-87. ГОДИНУ

V.

Г. *Богољуба Турића*, о школама у пиротском округу.

По заповести господина министра просвете прегледао сам све основне школе у пиротском округу, и о томе учтиво подносим извештај.

На првом месту ваља ми казати, да су васпитачи — с малим изузетком — појмили свој тешки али и лепо задатак, и усели у свом послу похвално.

Успех учитељев јасно сам опажао на његовим ученицима готово на први поглед. Пристојност у предусретану, на коју сам наилазио у свакој школи, давала ми је уверења да су наставници обраћали довољно пажње на васпитну страну својих ученика. Бачки односи према наставнику и њихово међусобно љубазно понашање, које сам готово у свакој школи у велико видео, дали су ми тврдо уверење да учитељи нису никада скидали с дневнога реда Спаситељеву догму: *љуби ближњег, као себе самога*.

Бачко једнообразно — махом бело одело, чисто и спретно за њихов раст и године, све то нарочито по селима, уверило ме је: да су учитељи — поред инстинктивних осећаја тамошњег света за одржањем своје ношње — умели развити и однеговати љубав према на-

родном оделу, и створити уверење код својих ученика — да је оно лепо.

Ученичка појимања о јединству расутог народа нашег и невине изјаве жеља њихових — да се већ једном види српски народ сакупљен око једног стожера: изазивали су у мени израз захвалности и признања њиховим учитељима, што развише код својих ученика толико љубави према браћи њиховој.

Толико о наставничком успеху у погледу на моралну и васпитну страну народну. —

Што се тиче извођења самог програма и његове опширности, ја ћу бити слободан да господину министру изнесем *површно* своје назоре о томе.

Програм из *хришћанске науке* није ни у колико простран. И ако сам о томе саслушао мњења појединих учитеља са њиховим изјавама: да је *огroman* — мени се опет чини да је сва она грађа, тамо унесена, савладљива и за овај крај баш и потребна. Тај је предмет врло подесан за конверсацију, чиме се ученици из ових крајева јако богате језиком. Да оставим ону другу његову добру страну, што је за ову омладину само та једина при-

лика да се упознају са радњом и подвизима спаситеља човечанства, јер, по несрећи, од свега тога још дуго неће ништа чути ни у дому од старијих, ни у цркви од својих пароха.

Српски језик имао би много веће вредности по ученике, кад се његова граматика не би изучавала само из правила за то писаних, него и из сваке речи и реченице оних састава у ручним читанчицама. Кад се једна реченица, исказана *прошлим временом*, претвори и каже *садашњим, будућим* — онда се добија поуздано знање о употреби времена. Кад се у тој реченици, исказаној са подметом *првога* лица, учини шта треба, па да се може казати с подметом *другога*, па *трећег* лица и у јединици и у множини — онда се добија поуздано знање глаголских облика. Кад се именица, која је у реченици подмет, ставља редом у све падеже, и кад се захтева да се сваки нови облик те узете речи исказује целим реченицама — онда се опет добија поуздано знање о именским облицима и употреби падежа, а уз то ученик се вежба у прављењу лепих реченица и у избору речи.

Овакав би рад донео благодатан успех, и могао би се поступно изводити још од *трећег* разреда. Ко ће то савладати? може бити питања. Учитељ! Нека се из програма само са свим избаци *словенско читање*, па те часове заузме овај рад и *лепо писање*, па ће успех бити сјајан. Заиста, кажем, ја и не знам на што ће нам данас по основним школама *словенски језик*. Одавна је престала потреба, да ђаци основних школа бивају „чтеци“ по црквама, да се спремају за свештенике, или да одилазе у монашке редове. Тражећи да знају и словенско писмо, ми — после четири године, кад из школе изађу — добијамо од њих неписмене људе. Зазорно ми је казати, али је истина, да касарна више шири писмености у народу, но што су школе до скоро биле кадре да је даду.

У овом округу ваљало би избацити *словенски језик* још и са тог разлога, што се

њиме потиरे сав онај рад из *српског језика*. Суседна шовинистичка пропаганда дотле је дотерала, да слабо који испод 40 година своје старости — поред прве личне заменице „аз“ — не додаје и чланове *многим* именицама свих родова, док напротив тога код стараца нема. „Ми зборимо по старински“ — одговарају ми на питање: за што и они не кажу *деца* — *та*, но *деца*.

У коликој је мери црквено-словенски језик налик на данашњи језик у пиротском округу — познато је господину министру. И ја са тог разлога износим предлог: да се *словенско читање* са свим избаци.

Докле ђацима предају и такве ствари, од којих никакве користи неће у животу ни видети ни осетити — заборавља се и не преостаје времена за најужније обучавање. Учи *слона* и *камилу*, а пише гушчије ноге. Ни слона ни камиле неће ђак — може бити — никад ни видети, и опет се на испиту ово обоје сматра за нужније знање од *лепог писања*. С лепим писањем толико смо изостали, да би европски свет с правом могао створити пословицу: „Пише као Србин“.

Рачун је у опште свуда добро обрађиван, али, морам рећи, једнострано. Где је усмено рачунање добро — не ваља писмено, и обратно.

По распореду, за рачун је остављено довољно времена, и могле би се обе гране разрадити како ваља. Програм није ни у колико велики, и кад је у рукама ваљана и заузимаива наставника, лако га је у потпуности извести, а децу је милина посматрати како их занимају рачунске комбинације. У појединим школама, где сам наилазио на невештији рад и слабији успех из овог предмета, упућивао сам наставнике њиховим вештијим друговима.

Земљопис могао би се спојити с *познавањем природе* у један предмет, и предавати обоје као један предмет. Разумем то у *другом* разреду. И чини ми се да је складнији онај некадашњи назив *познавање домовине*

и света. Ту се говори о школској згради и другим кућама онога места, у коме је и школа. Показује се како се то гради; каквих има зграда; чиме се гради; како се добија гвожђе, креч, камен и т. д. У одељку где се говори о школској башти и животињама и биљу, које се у њој налази, може се, а и мора се казати све оно, што се посебно учи, и сматра као други предмет. Готово свуда је тако и рађено. И кад се хоће да држи испит и из *познавања природе*, онда се оно исто пита, што су деца једном већ казала, полагајући испит из *земљописа*.

Познавање и негованње тела човечијег могло би остати као засебан одељак.

О програмима старијих разреда не могу се упуштати у оцењивање — да ли су огромни или умерени, с тога, што носим тврдо уверење, кад се из I. и II. разреда изнесе јака спрема из читања с разумевањем свакога чланчића; кад се деца навикну на све рачунске комбиноване задатке до стотине; кад деца из II. разреда умеју написати сваку реченицу по „диктанду“ леним и правилним словима: онда учитељима старијих разреда остаје једина брига да научни материјал из програма преседе у своје ученике, како ће то после бити њихова својина. Тек у таком случају данашњи програм не би био огроман, а у сваком другом он је несавладљив.

Мало има наивних учитеља, који ће пре испита изјавити надзорнику, како нису из програма прешли ове или оне партије, већ то остављају срећи, па ако ревизор успита што из оног дела, из ког су им деца тањкога знања, извије се за час, и ђак се одведе на други сличан предмет.

И ако се оваки случаји ређе опажају, опет не треба мислити да их ретко има. По четвороразредним школама, у којима има у сваком разреду само по десетак ђака, програм се не може сав исцрпсти, и теже је сазнати да ли је у потпуности изведен.

За овако довијање неких учитеља повини су и надзорници. Сав учитељев рад — па ма он био врло добар — цене рђаво, само ако сазнаду да програм није свршен. Наставнику се тада увија оцена.

По мом мишљењу, већи је успех у оној школи, где ученици оно мало што знају, знају темељно, па нека их пита који год хоће, и на који год начин хоће, него ли у оној, где се хоће све да зна, а нема се ни начина, ни времена, а многоме којечему није ни место, као нпр. за школе овога округа и оних осталих, у истом правцу са овим. У таком случају далеко се изостаје иза правога основнога знања, и ту је слаб успех, и ако се све по програму предавало. Молим, да се не разумем криво. Не мислим да се програм сме бацити у асталску фиоку, па радити по нахођењу. У школама *најисточнијих* крајева Краљевине Србије кад се постигне жељени резултат из *српскога језика* и *рачуна*, учитељи се њихови морају ценити за њих осетним признањем да су одлични, па и ако им деца из осталих предмета знају само помало. У таким приликама, разумем, не треба захтевати од учитеља, да изводи програм до ситница, и осуђивати га за што га није свршио.

Кад сам год наишао на савесне школске раднике, признавао сам им рад, и то своје признање доказивао сам увек давајући им и добре белешке са једном половином пре горе, доле никако.

Кад сам наилазио на нераднике или лица, која су нашаа заклона под школским кровом, па хоће одатле да изводе своје спекулације — ту сам био немилостив.

Данас је цео широтски округ снабдевен ваљаним учитељима с малим изузетком. Али све то чека и нада се да у премештају нађе спасења. И заиста, кад се по селима, удаљенијим од вароши, учитељ има борити с глађу, немајући много пута шта да једе, нити има где да куши, а сељак му ни за паре не да; кад мора становати по мрачним и димом

огарављеним собицима, борећи се са студени и сељачким претњама што је глобом неко кажњен за ђачке изостанке: онда и не остаје другога уверења за учитеља, но да је премештај за њ спасење.

И ако је народ у опште вољан да издржава школе, и радује им се; и ако је озбиљна потреба да министарство поставља што боље учитеље за ове крајеве; — та се потреба неће подмирити све донде, докле су учитељи онај из вароши Београда, Мачве, Стига и Темнића по плати једнаки са овим из Вете, Дојкинаца, Рсаваца, Стрелца и Студене. Данашња плата не плаћа учитеља да седи овамо, и он ће мучно седети. Пре свега, по несрећи, слабо се који и поставља овамо, а да не носи на себи и то знамење: *за казну, политички мученик* и т. д. Такав ће учитељ, зар, и одседети по годину дана, и одрадиће, или боље да кажем, провешће у школи оно прописано време, надајући се бољим приликама, а за успех — шта он мари. Он ће заварчити *тројком* свој опстанак у школи, и на том се свршава. А што ће једна читава школска генерација из школе изнети *никакво* знање — то се не предвиђа.

Друга врста учитеља, која попуња школе у овом округу — зове се „заступник учитеља“. Колико се можемо надати од такога лица да нешто уради у школи, што ваља, види се по томе: кад пристаје да за 42 динара месечно седи у Вети или Дојкинцама. Јадан грешник рече ми да ће ићи у жандаре, кад у школи не може опстати. Из овога се јасно види коликом умном снагом влада тај самозвани учитељ, кад за њега у друштву нема друге зараде, но да се у жандаре пише.

Да се дође до избора што бољих учитеља за ове крајеве, ја сам слободан да изнесем свој предлог. Учитељима за источне пограничне крајеве даје се уз редовну плату годишњи додатак од 200 до 500 динара, према врлети и неудобности места, у ком се школа налази.

Да су ваљани учитељи свакоме српском куту добро дошли, то знам. Али, да су пограничним источним школама још од веће потребе — и то сваки зна. У посебном извештају напоменуо сам узроке, који ме гоне на овај предлог.

Заступнике и привремене учитеље не треба постављати по овим крајевима никако. Школе, у којима су они, слабо ће која привући свет за се, но напротив добија се наонаки појам о њезину позиву.

По селима не постављати женскиње, по само учитеље, јер је овој школи много шири круг од оних по унутрашњости Србије.

Ако не свуда, а оно бар на ове крајеве благодатно би утицало да се заведу *недељне школе*. Сељана има у знатном броју писмених, и вољни су да се овим занимају. Учитељ би и овај посао драговољно и поносно вршио за онај хонорар, који би му се имао одредити као учитељу овога краја. Таквих предавања могло би бити само *зими*, јер се преко лета овамошњи људи разиђу по целој Србији, Бугарској и Румелији, тражећи зараде.

Не треба ни напомињати од колике је вредности по једнообразну основну наставу, кад би се завела *учитељска* окружна *предавања*. Кад би таквих предавања бивало само по осам преко школске године, доста би било. На рачун тих предавања дати сваком учитељу по 100 динара годишње с обавезом да мора на њих увек долазити, не би било за државу ни много ни скупо. Ништа није за државу скупо, кад се троши за школин напредак, али је и за један динар штета, кад школа промаши свој задатак.

У свима скоро школама опазио сам да председници школ. одбора нису вршили своју дужност у свему, како је то школским законом наређено. Поједине ђачке родитеље истина да осуђују на новчану казну за неуредно долажење њихове деце у школу, али се те изречене казне готово нигде не извршују. За сваку оваку казну плати само учитељ.

Чланови школског одбора обично намећу све на учитеља, и родитељи ђачки носе уверење, да је учитељ виновник свима казнама, па му после прете, руже га и на много начина зостављају.

Ја тврдо верујем да ће наше основне школе скоро добити своје сталне надзорнике, па и не износим свога гледишта, од колике су вредности ови по саму наставу. Узимам то као готову ствар. Окружни надзорници могу контролисати школске одборе до ситница, и поштравати да председници правилно врше своје дужности.

Не могу прећутати једну неправилност, коју сам опазио у свима сеоским школама. Школски одбори уписују у школу врло одраслу децу. Док остављају оне између 8 и 10 година, предају учитељу дечаке од 12 и 14. Оваким поступцима штети се и држава и ђак и његова кућа. Одмах за овим настају безбројне молбе да г. министар испишује овога и онога као престарела за школу. Не учини ли се ни то, онда родитељ не види више

никакве помоћи од свога сина, јер чим из школе изиђе, узму га у војску.

Напоменућу ово да господин министар изволи наредити шта треба, како се тако што не би и од сад практиковало.

Слабо сам у којој школи нашао да је учитељ завео у уписник ученике на време, и попунио све рубрике, како ваља, пре доласка ревизорова. Махом је све то остајало празно и непопуњено и после мога одласка.

У целом округу широтском било је 44 основ. одељења и 1 продужна школа с *првом* годином. У тим одељењима радили су 36 учитеља и 8 учитељица. У продужној школи 2 учитељице и 2 учитеља. Свега је било уписаних ђака — да се изразим округлим бројем — преко 2000. Оцењени су: *десеторо одличном, двадесет и један врло добром, шесторо добром, четворо слабом и троје рђавом оценом*. У продужној школи један учитељ *одличном*, један *врло добром* и две учитељице *добром оценом*. *Рђаве* оцене припадају само школама, а не и учитељима.

VI.

Г. И. Миљновића, о школама у срезовима врачарском, грочанском и посавском, округа београдскога.

Захваљујући господину министру на поверењу, које ми је указао, одредив ме својим писмом од 12 Маја 1887 год. П. Бр. 5534 за овогодишњег надзорника основних школа у срезовима: врачарском, грочанском и посавском округа београдског, — част ми је поднети му *ошшти део извештаја* у овоме што следује.

Прегледао сам у поменутиим срезовима свега 28 основ. школа, у којима сам испитао 1029 ученика и ученица и оценио 28 наставника и наставница; од којих сам оценио њих 9 са „одличан“, 13 са „врло добар“, 5 са „добар“ и 1 са „слаб“; ($4\frac{1}{4}$). Дакле, успех је задовољавајући. Околности, које су упливисале да овакав успех изиђе јесу као

најглавније, што су већина наставника у поменутиим школама људи заузети за свој посао, и што је постојало наређење, да овогдишња оцена вреди за две године, па је сваки морао више да ради него иначе.

Поред оваквог успеха могло би се мислити, да је све на свом месту и да се нема шта рећи о настави, учитељству и др.; али није тако. Наша основна школа, и ако је доста коракнула у напред, — још ни издалека не задовољава оно што се од ње очекује. На њеном прогресу има још много да се ради. Она има још много својих недостатака од којих ћу да покушам по могућности — овом приликом неке да изнесем.

I.

О настави у опште.

О потпуном обрађивању појединих предмета, како садашњи програм прописује — нема ни помена јер је исти програм тако опширан, да се усуђујем мислити, да би велики број оних који су га и кројили пао на испиту, кад би се позвали да полагају испит само из садашњег програма основ. школе. Ова опширност данашњег програма наводи већину наставника на то, те један предмет више обрађују него други, а на штету хармонијског развића ученика. Поред оваког опширног програма и дух наставе ударио је неколико погрешним и неједнаким путем; јер један део наставника не осећајући се довољно моћан, да савлада сав наставни материјал, — гони ученике те уче на памет многе ствари из програма, онако како је у њему написано (програм постао учебник!), а други део наставника држи да поред овако опширног програма треба да су предавања још опширнија, и тада се држе читави предговори, док се дође до предмета о коме се хоће да говори. (Овај правац узео маха и у учитељском листу „Учитељу“. И онда се у оваким школама много ради а мало уради.

Сем тога што се услед опширног програма не може добро да утврди оно знање, које треба да даје основна школа, — има се још и та незгода, што учитељи не могу да обрате довољну пажњу на васпитање својих ученика јер поред толиког наставног материјала не остаје им ни мало времена да раде на томе, да се деца навикавају добрим врлинама. А међутим овај део је важан толико исто као и интелектуални за опште образовање омладине. Ово је потребно нарочито нама Србима који често називамо на своја права а вољни смо више пута да заборавимо на своје дужности. Приликом прегледања поверених ми школа, обраћао сам на васпитање онакву исту пажњу какву и на сам рад. Отуда и

постоји у моме посебном извештају то, да сам давао негде веће негде мање оцене из реда и чистоће, а негде из рада. Још једном да напоменем: на васпитање ученика није довољна пажња обраћана од стране наставника; јер већи део наставника и не схваћа потпуно значај васпитања у основној школи, по што под „редом и чистоћом“ разуме да је школа окречена и да има довољно креде и суџера, а ни бриге што су деца немирна и неучтива.

Учитељ, до душе, проводи приличан део времена са својим ученицима, али кад се то време које он с њима проведе подели бројем ученика, онда на једнога ђака пада врло мало времена, које проведе с учитељем учећи се, а остало време остане му да употреби готово без занимања (женска деца употребе доста времена на женс. рад). С тога би требало у свакој мушкој школи завести ручни рад. Корист овога рада је многостручна и није ми овде место да исту набрајам. Само што је ова установа према нашим приликама још далеко од остварења. Могла би се олако остварити по варошима и варошицама, али у селима врло тешко. Но ипак остварењу ове мисли треба тежити.

Дакле, на основу свега овога понизног сам мишљења, да би требало:

а., скратити садањи програм за нижу и вишу основну школу,

б., обратити већу пажњу на васпитање школске омладине, и

в., радити на томе, да се у основној мушкој школи заведе и ручни рад.

II.

О настави појединих предмета.

1-во *Наука хришћанска*. У већини школа настава из овога предмета не даје ученицима оно, што се од овога предмета очекује. Обично се изучава прописани материјал, али да религијско знање утиче на морал код ученика

што се може да учини извођењем поука из науке Хришћанске и сравњивањем ондашњих прилика са нашим друштвеним и породичним приликама, — нашао сам само у 3—4 школе. И, како се у већини сада предаје наука хришћанска може се слободно рећи, да од ње нема много користи поред свега мучења деце да се она изучи. Јер поред оваквог изучавања науке хришћанске, детету ништа не смета да на питање: Што ће Христос у Јерусалим? одговара: пошао на вапшар, и да је узео мазгу да се учи да јаше!

Прописане молитве уче се различно: негде на српском, негде на црквеном а негде на једном и на другом језику.

2-го *Српски језик*. Ово је најважнији, а ако хоћете и најтежи предмет у основној школи; јер као што је познато, број писмених људи одређује се по томе, како ко зна да чита и пише. Ову му важност признају и сама правила за превођење ученика у старији разред; јер не може прећи у старији разред ако има слабу оцену из срп. језика; а исту му важност потврђује и наставни план јер му даје највећи број часова, — на ипак успех из овог предмета није довољан.

Читање више личи на погађање него на читање, а овоме је, без сумње, узрок што је школа оптерећена великим наставним програмом, па нема довољно времена за обрађивање читања, које се дотерује дугим вежбањем. Даље, на читање има рђав утицај и „метода срицања“, јер услед ње деца још у почетку искваре природан говор. Још читању сметају читанке, које су, нарочито за III и IV. раз. рђаве. И најпосле овоме је крива у опште и школска дечија литература из које би омладина читала и после школе. Не тврдим али ми се чини, да сада омладина мање чита него пређе; јер ако се сравни број и имена претплатника од пре 20 год. са данашњим, видеће се, да су пређе више и радије читали они што сврше само основну школу него сада. Сигурно зато што су он-

дашње песмарице и романи били удеснији за нижу публику него садашњи списи.

Граматика се обрађује у свима школама али је знање из ње илузорно, јер од свега знања не остане ништа код ученика после 2—3 године кад изиђу из школе.

Писање. Код учитеља, који су за свој посао заузети овај је део срп. језика обрађен добро. Код неких деца још у другом разреду знају где треба да се метне: запета, тачка и кад треба написати велико писме. А на против има и таквих школа у којима нису у стању ни ученици виших разреда да напишу обичну реченицу без погрешке.

Декламовање. Лепо је кад човек нешто добро научи на памет, па то у приликама уме самостално да употреби, а нарочито кад то уме још и лепо да искаже, као што је то случај код декламовања; само кад се њему обучавају деца правилно. Али пошто се оно скоро у свакој школи друкчије предаје, то је исто у основној школи постало као нешто што се под кулуку ради. Негде су давале песме, да их деца науче и изговоре на памет а без икаквих осећаја, негде су од деце направљени прави глумци; негде само поједини ученици науче да декламују, а негде није ни учено декламовање.

3. *Словенски језик*. Знање из овога предмета постигнуто је добро у колико је корисно по наставу у опште.

4. *Рачун*. Кад се сетимо каку су муку имала деца пређе док науче таблице и остала правила, па ипак рђаво знање изнела из основ. школе, — онда можемо слободно рећи, да је данас у рачунској настави учињен велики прогрес. Но у опште се сада примећује у рачунској настави то: да једни наставници полажу већу пажњу на формалну важност, а други на практичну важност рачуна. Млађи учитељи задају ученицима разне комбиноване задатке, које ђаци са великом муком а потпомагањем учитељевим по где који израчунају, али не знају добро таблице

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

(што је кључ у рачунању), а старији учитељи бипет науче децу таблицама добро, али мало сложеније задатке нису у стању да реше. Разуме се по себи, да сам наишао на неколико школа у којима не оскудева ни једно ни друго.

У опште узев, писмени део је лошије обрађен свуда од усменог дела; сигурно с тога што за ово треба више времена. На рачунима метарских мера мало је рађено и урађено.

5. *Земљопис.* У старијим разредима у већини школа знање из земљописа тако је везано за мапу, да се деца не умеју маћи од ње. Али опет у понеким школама земљопис је обрађен тако добро (нарочито у III. р.) да је знање из њега најсигурније од знања свих других предмета; чему је поред осталог узрок подесност материјала и средстава. У другом разреду овај предмет се предаје различно. Обично се почне од школске зграде па се ту и остане, а у мањини је обрађиван тако да су деца дати такви појмови из географије како ће у старијим разредима моћи лако да разумеју све прилике из земљописа.

Код овога предмета најочитије се увиђа дејство учебника; јер ако је учитељ хтео да буде мало комотији, па је дао деци ученике, одмах ће се приметити назадак у успеху.

6. *Сриска историја.* У III. разреду материјал из овога предмета је подесан, а нарочито с тога, што је спојен са земљописом, и с тога је успех у овоме разреду из историје врло добар. У IV. разреду стоји друкчије. Тамо се историја предаје хронолошки, па с тога деца врло тешко памте о личностима и догађајима; за то је успех из ње у овом разреду лошији. А кад је из историје несигурно знање, онда од онога што се од историје очекује, не може бити ни говора. Она онда не може да утиче на срце и вољу код омладине. Према овоме требало би у IV. свести историјски материјал само на знатније биографије из историје, и за ово спремити подесне ручне књиге за учитеље и добре ученике за децу.

7. *Јестаственица* се предаје скоро у свакој школи друкчије, а према томе како сам наставник влада знањем из овога предмета. Негде се више обраћа пажња на класификовање, негде на опис, а негде на употребу јединке; али се обично свуда пре, но што се почне да говори о животињи и др. почне дугачким предговором.

Материјал из овога предмета није ни мало подесан; јер се вазда говори сељачкој деци о волу, крави, овци и др. све о оном што деца и сама знају; те тиме се одузима школи време, а без оправдане користи. С тога би требало удесити тако, да се из овога предаје само оно, што би доиста ишло у прилог образовања ученика.

Слободан сам мислити, да би био оправдан захтев, да се овај предмет споји у неколико са пољском привредом.

8. *Вештине.* Да су вештине потребне свакоме о томе не може бити ни говора; али да успех зависи највише од тога, како сам наставник располаже знањем из њих — о том не може бити сумње. Ништа није смешније него тражити од обућара да направи сто, или да кројач скује сикиру. Овако стоји и са вештинама у основ. школама. Зна се, да се у учитељству налазе радници са разном и често и недовољном спремом, с тога је и успех из вештина разнолик. У опште се примећује то, где год је успех из вештина постигнут — ту нема довољног успеха у осталим предметима. Истина, наишао сам на 3—4 школе, у којима је успех из вештина изведен упоредо са успехом из осталих предмета.

Смешно је посматрати вештине у оним школама, у којима су учитељи од „старог кова“, који ни сами нису имали прилике да добију бар основне појмове из појединих вештина, па гледати их како кубуре са истима и до чега могу доћи у њима. Тако на пр. један учитељ натерао је све ђаке те су купили по 2—3 табака цртаће артије од при-

лике $1\frac{1}{2}$ кв. метра, на којима су израђене Стара Србија, Босна, и др. са назначењем свих вароши и варошица и др. у разним бојама. Читаве мане! О, колико је ово стало и трошка и труда ученике, а без икакве користи?! Међу тим деца не знају да нађу на школској мани које је село јужно од њиховог села. Други је хтео да изучи децу „поднуом егзерциру“ на спремио деци пушке од врбовине, на им тако „командује“ да би ђаци побили један другог (прва врста другу), кад би то биле истинске пушке.

9. *Женски рад.* Нисам стручан толико да бих могао у појединостима да критикујем женски рад. Али ипак усећујем се изрећи, да је садашњи женски рад у варошицама и селима неудесан, јер се деца уче да плету „фулом“, „чинке“ и др. ствари, од којих неће доцније имати никакве користи, а не уче се да умеју прести и од своје пређе после плести.

III.

Продужна школа.

У сва три поменућа среза нашао сам само једну продужну школу. Она је прави „баук“ за учитеље, и за то се они довијају свима силама, да се исте не отварају. Продужна школа није у стању да продужи, но може у неколико да одржи оно знање, које се изнесе из основне ниже школе. Али кад се узме у обзир то, да оне јако уде успеху у нижој школи, онда се може слободно рећи, да су оне од веће штете него користи. Зар би и било користи од њих кад би све основне школе биле подељене и свуда било по два и више учитеља, па би се рад у продужној школи распоредио на учитеље тако, како не би сметало раду у редовној школи.

IV.

Учебници.

Од ово 2—3 године много се писало и говорило о учебницима. Ја ћу овом приликом

само то да напоменем, да према приликама у којима се налази наша основ. школа — није могуће бити без учебника. Учебници овакви какви су сада, нису добри, сем читачица за I. и II. разред. Али кад се узме у обзир то, да учебници не треба да утичу на наставу толико да чак дају и правац настави, онда могу и ови што сада постоје да послуже. За ђаке је најбољи и најсигурнији учебник сам учитељ. Код лошег учитеља и најбољи учебници могу да заводе наставу на странпутице, а код доброг учитеља и лошији учебници могу корисно да послуже: „Јер у руке Мандушића Вука, биће свака пушка убојита“.

V.

Учитељи и учитељице.

Као што сам већ напоменуо, сада има у учитељству лица са разном научном и стручном спремом, па тако је било и у овим школама, које сам прегледао. Велики део су људи који разумеју свој посао и раде га са оном вољом и пожртвовањем, које се и очекује од њих. Од ових су највећи део учитељи, који су свршили учитељску школу, после долазе они старији богослови, који су се решили да проведу век у учитељству, за тим учитељи који су свршили реалку. Слободан сам, да овом приликом констатујем, да они учитељи, који су свршили српску реалку, не уступају у раду ни најмање учитељима из учитељске школе. О овоме сам се уверио у више прилика. За учитељице може у опште да се каже то, да су добре раднице док се не удаду, а по том одмах постају у раду монотоне.

Крајње је време да се више не постављају учитељице по селима у неподељеним школама, и да се сви стари учитељи које је време прескочило, а стекли су права на учитељство, — пензионису. Прво предлажем без икаквог коментарисања, а друго с тога што ови учитељи према садашњем програму не умеју да се нађу у школи. Многи од њих раде у

школи по старом програму, али овако они радећи по новом програму“ радећи по новом, направе у школи читави хаос, а очевидно на штету духа и тела децијег. Ова група учитеља опаснија је од оне, која се и сада поставља за заступнике и привремене учитеље од гимназиста и др. млађих људи: јер ови немају оне рутине, која сатира омладину, као они први.

VI.

О ђачким изостанцима од школе.

Од како је изашао нови закон о основним школама, ушао је некакав обичај, да у свакој школи има по 5—6 а и више ученика, који се воде по списковима као ђаци, а они су у ствари напустили школу. Оваквих прилика има скоро у свима школама. Па шта раде одбори у оваквим приликама? — Неки изричу казну над њиховим родитељима а неки не. И код једних и код других следствие је једно исто, а то је: деца не долазе у школу. Јер код првих одбор изриче казну, али се казна не извршује, и тиме није ништа учињено, а код другог случаја одбор не врши своју дужност. За неоправдане изостанке закон је врло строг, али је ипак сва његова строгост илузорна, кад се не извршује онако како треба. Да наведем два примера, из којих ће се јасно видети, да је ово све истина што наведох. Први: у једној школи од 32 ученика ишло је у школу 20, а остало не, и одбор ни једног није казнио. Други: у једној школи има неколико ученика који нису никако долазили у школу, а има неколико, који су чешће изостајали од школе. Еле било је свега њих 22. Над њиховим родитељима изречена је новчана казна у суми 3044 динара што износи на једног по 138½ динара. Ова је казна изречена са свим по закону, али од свега овог није ни један динар наплаћен: јер председник није хтео да изврши. Овде се може рећи: „Па што се учитељ и одбор нису помогли последњом алинеом чл. 18 закона

о основним школама“? Јест, али кад би ово учитељ учинио онда куда би се скрасио од кмета (председника)? А после некако је и незгода да учитељ интерпелише председника свакога састанка. Овоме изигравању закона треба стати на пут; а како? Ево: треба наредити да одбори буду дужни онако исто, као и управитељи, да подносе министарству извештај о томе: колико у ком месецу има неоправданих изостанака и колико је казне наплаћено, те би се на тај начин избегао сукоб између учитеља и председника.

VII.

О ревизији.

Пошто се у последње време преко школских листова повела реч о ревизији у опште а понаосом о сталној ревизији, то сматрам за пријатну дужност да овом приликом и ја речем коју о ревизији.

У интересу самосталности учитељског положаја, у интересу његовог самосталног рада оваква ревизија, као што је, врло је удесна. Учитељ може слободно и независно да ради јер су 364 дана у години његови а 365-ти је ревизоров. Он не мора да зазире ни од чега само ако је радио: јер не зна ко ће му доћи у ревизију. Дакле данашња је ревизија добра, само би у њој требало учинити неке измене, а као најглавније да се у закону прецизно каже, ко може бити постављен за ревизора. Дакле да се из закона избрише оно — „из просветне струке у опште.“

VIII.

Одбори и њихов рад.

Одбори школски свуда су конституисани. И установом њиховом закон је задовољно једну велику потребу школе. Ово се доказује нарочито тиме, што нисам нигде нашао, да је одбор са учитељем у опреци, већ свуда одбори раде заједнички са учитељима око унапређења школе. Но у опште рад и пра-

вилност рада одборског зависи од учитеља. Где је учитељ на своме месту, ту је и рад одборов правилан. У обрнутом случају одбор ништа и не ради.

Школе су у опште — изузев 2—3 — добро снабдене училима и огревом.

Школске касе у већини нису установљене по закону; за што је нужно наређење господина министра у том смислу, да једно стручно лице од стране полициске власти обиђе школе и уреди школске касе. Ово исто вреди и за школске фондове.

Потребно је објашњење од стране господина министра у томе, да ли треба учитељ да води своју администрацију одвојено од одборске или не: јер овако је направљена збрка у школској администрацији.

IX.

Школска администрација.

Као што мало час напоменух, чисто школска администрација води се уједно са одборском. Њена правилност зависи од учитеља т. ј. од тога како уме да је води.

Уписни протоколи су свуда стари и неудесни за вођење свих статистичких података, који се према постојећим правилима траже. Ни у две школе нисам нашао да се дневници подједнако и правилно воде. Овоме је узрок у томе што већина учитеља не зна за расписе, којим су дневници уведени. Не знам зашто, али тек стоји то, да у овим срезovima врло неуредно долазе расписи школама, и ако им је најближе школска централна управа.

Спискови: књига и намештаја вођени су свуда, а списак кажњених ученика у неким школама није никако ни вођен. Ови спискови су негде и на немонопиласаној артији.

X.

Школска књижица.

Само у две школе нашао сам школске књижице за које се може рећи да су приближно добре. За остале може се рећи да и немају књижицу; јер за цело то није никаква књижица у којој има 8—15 књига. Књиге које се од стране министарства препоруче за школске књижице — не набављају се уредно. За ово треба да је одговоран и учитељ и одбор.

Шта смета школским књижицама и на који би начин требало набављати књиге за ове књижице — напоменуо сам у прошлогодњем извештају (од 1885 год).

XI.

Школске зграде, намештај и учила.

Ваљда у целој Србији нема горих зграда него што их има у овим срезovima. Које би од ових зграда требало затворити, — напоменуо сам у посебном извештају.

Скамије и табле су од старог система. Има у неколико школа и неких нових скамија, али и оне нису по новоме плану. Било би врло корисно кад би министарство послало по један комад скамија сваком срезу, па од њих исту направити, и онда свака школа која хоће да прави нове скамије, да буде дужна да направи онакве исте као што је она у среској канцеларији.

Учила имаде скоро свака школа. Којих учила која школа нема, — напоменуо сам у посебном извештају.

МЕСЕЧНИ ИЗВЕШТАЈ

о метеоролошким посматрањима цровизорне опсерваторије

ПРИТИСАК ВАЗДУШНИ

месеца Августа 1887. год. у Београду, сведен на 0°

ДАТУМ	4 САТА	7 САТИ	10 САТИ	1 САТ	4 САТА	7 САТИ	10 САТИ
	ПРЕ П.	ПРЕ П.	ПРЕ П.	ПО П.	ПО П.	ПО П.	ПО П.
1	749,71	750,21	751,11	750,40	749,92	749,09	749,32
2	748,76	748,77	748,55	747,46	745,48	745,78	745,67
3	749,51	750,90	751,28	751,11	750,42	750,23	751,16
4	750,84	751,35	751,30	750,54	749,39	748,63	748,43
5	747,82	747,43	747,96	747,57	746,61	745,57	745,37
6	743,28	742,65	742,68	740,07	739,69	739,77	741,89
7	744,30	746,05	746,28	746,24	746,07	746,41	747,85
8	749,30	749,92	750,09	749,69	747,89	747,27	746,80
9	746,30	746,67	746,48	745,28	744,10	743,36	744,32
10	745,50	744,78	745,43	745,53	746,32	748,08	748,78
11	749,70	750,20	750,85	751,24	751,02	751,35	751,18
12	750,65	750,99	750,95	750,63	750,95	750,77	751,22
13	751,36	751,92	751,98	751,38	750,95	751,20	751,64
14	751,90	752,36	752,53	751,79	751,36	751,47	751,81
15	752,28	752,75	753,54	753,08	752,64	752,91	753,42
16	753,42	753,64	754,16	753,27	765,56	752,38	752,80
17	752,55	753,16	753,42	752,57	752,05	752,34	752,83
18	753,47	754,04	754,89	754,11	752,99	753,03	753,60
19	752,95	753,26	753,95	752,81	751,41	751,39	751,80
20	751,28	751,95	752,44	751,84	751,26	750,96	751,53
21	751,48	752,02	752,42	752,80	750,76	750,33	750,66
22	751,11	752,26	753,26	752,80	753,30	753,30	752,82
23	752,87	753,42	753,36	752,12	750,72	759,25	750,25
24	742,12	748,55	748,47	747,44	746,72	746,64	748,87
25	749,94	750,87	751,53	751,03	750,10	750,00	750,79
26	750,74	751,22	751,54	751,49	750,02	749,73	750,33
27	750,57	751,57	753,20	752,07	752,08	752,86	753,73
28	754,52	754,97	755,44	754,07	753,08	752,54	752,45
29	749,97	749,84	751,39	751,09	749,66	750,06	750,82
30	750,21	750,51	750,96	749,96	748,41	748,01	747,99
31	747,69	748,86	748,72	748,09	747,02	747,10	747,66

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ТЕМПЕРАТУРА ВАЗДУХА

месеца Августа 1887 г. у Београду.

ДАТУМ	1 САТ ПРЕ П.	4 САТА ПРЕ П.	7 САТИ ПРЕ П.	10 с. ПРЕ П.	1 САТ ПО П.	4 САТА ПО П.	7 САТИ ПО П.	10 с. ПО П.	СРЕДНА ДНЕВНА ТЕМПЕРАТУРА	МАКСИМАЛНА ТЕМПЕРАТУРА	МИНИМАЛНА ТЕМПЕРАТУРА
1	15,0	14,5	19,7	25,9	28,9	28,9	25,1	22,1	22,5	31,4	13,7
2	21,6	18,4	22,5	31,4	34,7	34,4	27,7	29,0	27,5	37,3	17,7
3	21,2	18,5	19,2	24,7	26,7	26,8	22,6	19,7	22,4	28,4	16,6
4	20,1	19,3	20,8	27,3	29,9	31,4	26,6	23,7	24,9	32,4	18,2
5	22,4	20,5	24,1	30,1	33,2	32,7	27,3	25,2	26,9	34,3	18,9
6	21,8	23,2	23,6	31,4	33,5	25,9	22,0	17,2	24,8	34,3	15,9
7	15,0	13,7	14,7	20,5	24,1	24,9	20,0	17,1	18,8	25,7	12,6
8	13,7	12,3	15,5	19,9	23,4	24,2	20,2	18,6	18,9	24,9	11,9
9	16,8	14,9	16,9	22,7	27,1	27,5	23,0	19,5	21,1	30,3	13,2
10	17,6	14,9	17,4	22,2	22,5	17,2	16,4	14,1	17,8	24,5	13,5
11	13,3	13,1	13,1	12,9	13,6	15,4	14,3	13,7	13,7	15,7	11,2
12	13,9	12,0	13,5	18,7	21,7	20,5	18,7	14,7	16,7	22,8	11,1
13	12,7	11,3	12,7	19,7	22,7	22,3	18,0	14,3	16,7	24,3	10,9
14	13,7	12,9	16,3	22,9	25,7	25,1	18,7	16,8	19,0	26,8	11,6
15	14,9	13,2	17,1	23,7	27,2	26,9	19,6	18,2	20,1	28,2	12,3
16	13,5	12,5	17,1	24,1	27,8	27,9	21,5	20,9	20,7	29,3	12,0
17	18,0	16,9	19,5	26,5	28,9	27,4	22,2	20,1	22,4	29,4	15,6
18	17,8	14,5	18,3	25,1	27,3	27,6	21,5	17,5	21,2	28,3	13,2
19	15,9	14,5	17,7	25,5	27,7	27,6	22,2	17,1	21,0	28,8	11,7
20	16,6	15,0	19,1	27,1	30,0	29,7	24,9	20,4	22,9	31,8	15,0
21	18,8	17,7	22,5	30,8	32,7	32,4	27,4	21,7	25,5	33,7	15,5
22	21,0	20,5	23,1	29,1	31,9	31,4	27,0	21,9	25,7	32,9	19,4
23	18,2	18,9	18,9	30,5	32,9	32,0	24,5	23,3	24,9	33,8	16,6
24	21,7	21,9	22,5	30,1	33,3	32,5	24,9	24,0	26,4	34,3	20,4
25	19,9	19,1	20,2	26,1	28,7	29,7	23,5	20,3	23,4	30,7	16,2
26	17,5	16,3	19,1	28,1	31,1	31,6	25,0	23,6	24,0	32,3	15,6
27	22,1	20,9	19,5	28,6	32,9	32,5	26,4	23,9	25,9	33,8	19,4
28	19,9	18,1	19,1	25,5	30,1	30,1	24,8	23,1	23,8	31,5	16,3
29	21,7	22,5	22,1	22,7	27,5	26,2	23,0	19,9	23,2	27,5	19,1
30	18,8	17,9	18,1	22,1	23,5	23,9	21,7	20,9	20,9	26,3	17,6
31	19,4	17,5	17,5	20,2	25,0	23,1	20,1	19,9	20,3	26,0	16,5

АПСОЛУТНА И РЕЛАТИВНА ВЛАЖНОСТ

месэца Августа 1887 г. у Београду.

ДАТУМ	4 с. пре п.		7 с. пре п.		10 с. пре п.		1 сат по п.		4 сата по п.		7 сати по п.		10 с. по п.	
	АПСОЛУТНА	РЕЛАТИВНА	АПСОЛУТНА	РЕЛАТИВНА	АПСОЛУТНА	РЕЛАТИВНА	АПСОЛУТНА	РЕЛАТИВНА	АПСОЛУТНА	РЕЛАТИВНА	АПСОЛУТНА	РЕЛАТИВНА	АПСОЛУТНА	РЕЛАТИВНА
1	9,2	75	8,3	49	11,2	45	11,8	40	13,0	45	13,3	57	16,4	83
2	13,3	84	15,7	77	13,2	39	11,3	27	9,7	24	12,3	44	10,1	33
3	12,9	81	13,2	80	14,0	61	11,6	45	11,4	43	12,2	60	11,4	67
4	8,1	49	10,6	58	12,4	45	10,8	34	12,8	37	13,0	50	12,3	57
5	14,8	83	13,9	62	16,3	52	12,6	33	12,4	34	12,9	48	11,9	51
6	10,3	49	13,5	62	12,6	37	11,3	29	14,3	58	14,2	72	12,9	89
7	11,0	95	10,4	84	16,4	92	8,5	37	7,7	32	9,5	55	10,2	70
8	8,3	78	8,9	67	9,2	53	8,7	40	14,8	66	9,0	51	9,4	59
9	10,9	87	11,4	80	10,8	53	10,9	41	11,5	42	11,2	54	14,8	88
10	11,6	92	12,5	85	13,4	68	11,2	56	12,1	83	12,3	88	11,6	97
11	9,7	87	9,1	82	9,9	90	10,7	93	10,1	78	10,9	91	10,6	92
12	9,3	90	9,5	83	9,3	58	9,5	49	9,8	54	11,7	73	8,7	70
13	8,9	89	9,1	85	9,6	56	9,7	48	10,0	50	10,3	67	10,4	86
14	9,9	90	9,8	71	10,6	52	9,2	39	8,7	37	10,3	64	8,8	63
15	8,8	78	10,4	72	10,6	49	8,5	32	8,2	31	8,8	52	8,1	53
16	8,4	78	9,9	68	11,6	52	9,5	35	8,7	31	10,6	56	8,7	47
17	9,1	63	8,8	52	8,2	32	8,1	27	7,3	27	7,6	38	6,3	36
18	7,2	58	6,9	44	6,4	27	6,5	24	6,5	23	7,6	40	6,1	41
19	6,7	54	6,6	44	7,2	30	6,0	22	7,3	27	6,9	35	6,9	47
20	6,6	52	6,1	38	7,8	30	6,8	22	6,7	22	6,5	28	6,8	38
21	6,6	44	7,6	38	9,8	30	9,6	26	9,1	25	7,9	29	9,0	47
22	7,1	40	6,7	32	11,8	39	12,1	35	7,5	22	7,9	30	7,7	39
23	7,6	47	10,5	64	8,0	25	8,8	22	8,1	23	9,2	40	7,5	35
24	6,8	35	7,0	35	7,3	23	9,2	25	5,9	16	12,6	54	12,0	54
25	13,0	79	13,5	77	16,9	67	12,4	43	11,1	36	10,6	50	10,0	56
26	9,4	68	10,5	63	10,1	36	10,6	32	10,3	30	9,8	42	9,3	43
27	10,0	54	11,7	70	14,0	49	11,2	30	9,5	26	11,6	46	11,6	53
28	12,0	77	11,6	71	13,3	55	12,7	40	12,2	39	12,6	55	12,1	58
29	10,9	54	12,5	64	12,8	63	12,4	45	13,1	52	12,6	60	12,2	70
30	12,2	80	10,8	70	11,5	58	10,1	47	9,6	44	8,6	45	7,4	41
31	9,5	64	9,6	65	9,0	51	7,6	32	7,8	37	9,3	53	10,3	59

ПРАВАЦ И ЈАЧИНА ВЕТРА

месеца Августа 1887 г. у Београду.

ДАТУМ	4. С. ПРЕ П.		7. С. ПРЕ П.		10 С. ПРЕ П.		1 САТ ПО П.		4 САТА ПО П.		7 САТИ ПО П.		10 С. ПО П.	
	ПРАВАЦ	ЈАЧИНА	ПРАВАЦ	ЈАЧИНА	ПРАВАЦ	ЈАЧИНА	ПРАВАЦ	ЈАЧИНА	ПРАВАЦ	ЈАЧИНА	ПРАВАЦ	ЈАЧИНА	ПРАВАЦ	ЈАЧИНА
1	E	3	SSE	1	E	3	SSE	3	N	1	тишина		SSE	1
2	тишина		тишина		SSE	2	S	3	SSW	1	E	3	S	5
3	W	3	WNW	1	NW	2	NW	3	WSW	1	WSW	1	WNW	1
4	SSE	1	NE	1	E	3	тишина		SSE	3	ESE	4	ESE	4
5	SE	4	SE	4	NW	3	W	3	NNW	1	тишина		ESE	2
6	SSE	2	SW	1	W	2	NNE	2	NW	3	NE	2	W	3
7	W	3	WSW	4	WSW	3	WSW	3	NW	2	N	2	тишина	
8	тишина		NNW	2	N	2	NN	2	N	1	NE	2	ENE	3
9	ENE	4	SW	2	E	3	E	1	E	1	NNW	2	NNE	1
10	WNW	1	S	1	NNW	3	N	3	WNW	4	SSE	2	WSW	4
11	WSW	4	W	4	W	5	W	3	W	4	W	4	WSW	4
12	WSW	4	WSW	3	WSW	3	WNW	4	WNW	1	WNW	2	WNW	2
13	WWS	3	W	1	WSW	3	W	2	WSW	2	SSW	1	SSW	1
14	SW	1	W	2	WSW	2	W	2	WNW	3	тишина		ESE	1
15	SE	1	тишина		WNW	1	NW	2	NW	1	NNE	1	SE	1
16	SE	1	тишина		WNW	2	ESE	3	NNW	2	NNE	1	ESE	3
17	SE	4	ESE	4	ESE	4	SE	4	ESE	4	ESE	4	SE	4
18	SE	3	ESE	4	SE	4	SE	4	E	3	E	4	E	1
19	ESE	4	ESE	4	ESE	4	E	4	ESE	2	ENE	1	SSE	3
20	SSE	4	SE	4	E	2	NNE	1	N	1	тишина		SSE	3
21	WSN	2	ESE	2	SE	3	E	4	E	4	ESE	3	SSE	3
22	SSE	4	NW	1	NNE	3	WNW	1	ENE	2	E	1	SE	3
23	SE	1	WSW	1	SE	3	SE	4	ENE	3	ESE	3	SSE	4
24	SE	5	SE	5	SSE	1	SW	1	WNW	1	тишина		тишина	
25	WSW	1	WNW	2	NW	1	SW	2	W	1	ENE	1	SE	1
26	SE	1	SE	1	ENE	1	NNW	2	WNW	3	ESE	1	ESE	2
27	ESE	1	W	2	W	2	SW	1	NNW	1	WW	1	WNW	3
28	WSW	1	SW	1	SW	1	NNW	1	NE	1	E	1	ESE	1
29	ESE	3	SW	1	WNW	2	NW	3	NW	3	NNW	4	ENE	2
30	NNW	1	NW	2	NW	3	NW	1	WSW	1	N	1	NE	2
31	тишина		NW	1	тишина		NW	3	W	2	тишина		SE	3

НАОБЛАЧЕНОСТ, ПАДЕЖИ И ИЗГЛЕД НЕБА

месеца Августа 1887 г. у Београду

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ИЗГЛЕД НЕБА И ПРИМЕДБЕ

Д А Т У М	Наоблаченост од 0 до 10							КИША У МИЛЛИМЕТ.	
	4 с. пре П.	7 с. пре П.	10 с. П. П.	1 с. по П.	4 с. по П.	7 с. по П.	10 с. П. П.		
1	0	0	0	0	2	0	0	0	Ведро. Јутро и подне ведро, вече облачно и олујно. По подне од 4 до 5 с. муње на Ј. Од 5 с. до 5½ прва олујина са мало кише; снага ветра 5, кретање облака на И. У вече у 9 с. муње на Ј, у 10 с. 10 м. муње на СЗ, олујно време од 10½ до 11 с. са мало кише.
2	0	0	0	0	7	4	9	0,2	Јутро и вече лепо, лако наоблачено; подне облачно.
3	3	1	0	8	7	2	3	0	Јутро лако наоблачено; подне и вече ведро.
4	3	4	0	0	1	0	0	0	Лако наоблачено; сушне муње у ноћ на С и СИ. Јутро мало наоблачено; подне и вече облачно и олујно. Од 3 с. до 7 с. муња и грмљавина на ЈЗ. Ј. и С; мало кише. У 7 с. 10 м. друга олујина са грмљавином и муњама на СЗ; кретање облака ка И; у 7 с. 20 м. чао град: средња тежина зрна 2 грама, највећих 3 грама. Олујно време са грмљавином и муњама и после 9 сата.
5	1	1	1	1	1	1	1	0	Ведро; пред вече мало наоблачено.
6	1	1	2	5	5	9	8	5,0	Врло лако наоблачено. Јутро лако наоблачено. подне и вече облачно: грми у 4 сата на З, киша у 7 с.
7	1	0	0	0	0	6	0	0	Јутро лако облачно, вече ведро; по подне облачно: киша од 4 с. до 7 сати.
8	1	1	0	2	1	10	0	0	Облачно: киша на махове целог дана.
9	2	3	4	5	9	10	9	0,4	Јутро и вече ведро, подне облачно.
10	7	1	5	8	10	10	0	2,9	Ведро; подне лако наоблачено.
11	10	10	10	10	10	10	10	2,0	Ведро.
12	0	1	2	8	8	7	0	0	Ведро.
13	1	2	1	4	5	0	0	0	Ведро.
14	0	1	0	1	1	0	0	0	Ведро.
15	0	0	0	0	1	0	0	0	Ведро.
16	0	0	0	2	1	0	0	0	Ведро.
17	0	0	0	0	0	0	0	0	Ведро.
18	0	0	0	0	0	0	0	0	Ведро.
19	0	0	2	2	1	0	0	0	Ведро.
20	0	0	0	1	0	0	0	0	Ведро.
21	1	0	0	0	0	1	1	0	Ведро.
22	0	2	3	4	3	0	0	0	Ведро, подне лако наоблачено.
23	0	0	0	0	0	0	0	0	Ведро. Јутро ведро; подне лако наоблачено; вече облачно: у 7 с. сушне муње на ЈЗ.
24	0	1	1	2	2	4	10	0	Јутро и подне лако облачно, вече ведро.
25	2	3	1	2	0	0	0	0	Ведро.
26	0	0	0	0	0	0	0	0	Ведро.
27	0	0	0	1	0	1	0	0	Ведро.
28	0	1	0	1	0	1	0	0	Ведро.
29	3	8	5	3	5	6	9	0,2	Јутро и подне лако облачно; вече облачно: кише мало од 10 с.
30	10	10	9	8	7	10	9	0	Облачно.
31	4	10	4	6	8	10	8	0	Облачно.

МЕСЕЧНИ РЕЗУЛТАТ

Августа 1887. г. у Београду

I.

	1 с. ПРЕ П.	4 с. ПРЕ П.	7 с. ПРЕ П.	10 с. ПРЕ П.	1 с. П. П.	4 с. П. П.	7 с. П. П.	10 с. П. П.	СРЕДЊА ВРЕДНОСТ	МАКСИМУМ	ДАТУМ	МИНИМУМ	ДАТУМ
Ваздушни притисак . . .	—	750,10	750,54	750,97	750,31	749,51	749,45	749,92	750,11	755,44	28.	739,69	6.
Температура ваздуха .	17,89	16,69	18,75	25,04	27,94	27,41	22,61	20,08	22,05	37,3	2.	10,9	13.
Апсолутна влажност . .	—	9,68	10,21	11,14	10,00	9,91	10,45	10,05	10,21	16,9	25.	5,9	24.
Релативна влажност . .	—	69,5	64,3	48,9	37,1	38,5	51,8	58,7	52,7	9,7	10.	16.	24.
Наоблаченост	—	1,6	2,0	1,6	2,8	3,1	3,2	2,5	2,4	—	—	—	—
Количина кише	10,7 милиметара												

II.

Честоћа ветра

ПРАВЦИ	N	NE	E	SE	S	SW	W	NW	ТИШИНА
БРОЈ ПО- СМАТРАЊА	15	12	32	41,5	12	20,5	36,5	31,5	16

III.

Кишних дана било је 3. Три олујине: 2. Августа у 5 с. по подне и 10¹/₂ с. у вече, и 6. Авг. у 7 с. и 10 м. Град је падао 6. Августа 7 с. и 10 м. 16 ведрих дана; 3 облачна дана; 12 лако и јаче облачних дана. Грмљавина и севање муња са кишом 3 пута: 2. Августа, 6. Августа и 9. Августа. Севање сушних муња 24. Августа.

17. Октобра 1887. г.,
Београд.

Милан Једељковић
ПРОФЕСОР ВЕЛ. ШКОЛЕ.

О НАРОДНОСТИ

И

О НЕГОВАЊУ СРПСКЕ НАРОДНОСТИ НАСТАВОМ И ВАСПИТАЊЕМ

По различним писцима написао

Јован Бошковић⁽¹⁾

„Пута који води у живот, био си наставник, први престолник и учитељ, светитељу Саво, јер си пре других отаџбину своју просветлио“....

Тако пева данас православна црква живот и дела св. Саве. Шта је приличије, него да и ја на данашњи дан за предмет свога говора изберем једну врсту Савинога рада, те да тако покажем, шта и нама ваља чинити, угледајући се на њега. Говорићу: О народности и о неговању српске народности наставом и васпитањем.

„Народност је један од оних појава у животу човечанства, који условно делују на његов напредак при постизавању смерова човечанства. Као што је некада хришћанство преокренуло и преобразило државне основе, признавши личност у сваком човеку, те тим означивши мену у напредовању људском; као што реформација, признавши начело слободнога испитивања, прокрчи пут веровној трпљивости и поможе да се одвоји област црквена од области државне, тим је пак државу ставила на нов темељ, а човечанство у напредку потпомогла: тако исто као да ће и народност, приправом слободнога а при том сложеног развитка читавих родбина народних, утицати на државу и напредак људски.“⁽²⁾

На народности почива карактер посебног народа и вредност његових духовних производа, особито уметности његове, коме уметност тек даје прави тип. До родољубивог

начина мишљења, до одушевљења за народност стоји нарочито снага и подобност некога народа, да своју самосталност и државну независност брани противу сваког напада с поља. Историја свих времена даје нам доста примера, да су и малени, али народним осећањем скроз проникнути народи своју независност јуначки одржали, а много веће државе, које немаху тога својства, ако и нису пропале, да су ипак много страдале. Вредно је дакле да ту ствар мало више разложимо, и то најпре шта је народност, једна од првих крупних речи нашега времена, која у овај мах покреће сву Европу, па онда да видимо, шта васпитање може учинити за унапређење српске народности и родољубивог начина мишљења.

И ако у наше дане *српски језик и књижевност, историја српскога народа и земљице српских земаља* у свим школама заузимају угледно место међу разним наставним предметима, као што и заслужују; ипак се с њима не поступа увек са свом оном пажњом и одушевљењем, која им приличи; ипак се над њима и с њима не буди и не унапређује родољубиви начин мишљења и народно осећање. Па ипак су то својства, која у свако доба беху, а особито су у данашње, од највеће вредности и значења.

Народност је скуп свију телесних, духовних и душевних својстава, која народ чине народом и, дајући му одређени тип, разликују га од других народа. По томе народност чине: језик, вера, начин живљења, обичаји, црте лица и стас, одело и т. д. и — свест. Шта помаже, што су наши сународници римске и мухамедовске вере с нама једнога

⁽¹⁾ Беседио у Великој Школи на св. Саву ове године.

⁽²⁾ Д-р. М. Полит-Десанчић, Народност и њен државно-правни основ. У Новом Саду 1862.

се прејудно разликују од чланова државе на родности; а овамо ипак, при свој наликости, веома су међу собом различни телом и духом. Позната је истина да, што се неки народ духовно више развија, тим се више обрађује и личноет појединих сународника његових, телесно и духовно. Што има тога јединства у разноврсности, и тога наликovanja при оче-видној различности, отуда је лепота света; па за то тај закон, у колико се тице културне створења, још више значи. На име, што су особе и народи ограничени, — једини имају, што у државних нема — јавно је да су културни, да се у духу културни и браћства међу собом сажу, допунују и замисао човечанства заједно остварују. Не један народ, него читав низ народа, као што нас учи по-већница, Богом су позвани, имају своју „ми-нију“, зајатак, да изврше с временом, сваки на свој начин, његов од векова засновани светски план. И по томе сваки народ има не само право, него и дужност, да своју народ-ност брани свим правним средствима, која су му у власти.

Настаје важно питање, да ли је народу неопходно потребна државна самосталност и независност да би своју народност сачувао. Нема сумње, да је државна независност, из народа произаша вата, од највеће важ-ности за ову и државне народности. О државе стране оет, знамо из историје, а и данас је тако, да није сви народи имали нити имају политичку самосталност и независност на речени начин. Свагда су различни, телесно и духовно најмоћни народи владали над др-жавама, мање подобиим за културу и сабојима. Шта више, има не само државника, него и учитеља општега државног права, који тврде ово: „Ни једној народности по себи не при-пада право на политичку самосталност; свака вата за то тек да се покаже подобишћу и воком, да хоће да изврши неке послове државне културног кругу. Народности за по-литичку нису ништа друго, до правина и снаге,

језика и порекла, кад се они не зову српским шта врди, кад је културна областима веома развијена, него к целини народној? Таке се противности могу измрити само науком, све-шћу. Народност се изражује дакле у облику и одају, језику и књижевности, уметности и науци, државном уређењу и законима, у об-ицајима и навикама. Све то и друго јаче је у боји и државности, ако је народност општрије изражена. Хоћемо ли да знамо, које је по-срдања основа и извор народности, наћи ћемо, да то стоји у неколико до природе и ка-коће земљишта, на ком народ станује, до климе, хране и начина живљења, а особито до телесног и духовног састава, што је тако рећи озо нагледно и најпреј изјавно, а у свези са посебном суштином народном. На-јплеменитије кавкаско племе, кад би се пре-селило у Трансилванију, или у тропске пределе Африке, не би се развило у леу и крешћу народност, као што то не би било ни са да-понима или Црнцима, кад би им у до нама уредена клима са свима својим примпућствима. Тер одаје, где се стеку поједни климатски и земљишни одаоци и врне телесне, духовне, и душевне законе, тамо видимо да се раз-лика промтримо многе и различне, нека-дашње и садашње народности, не ћемо ни за часак поумњати, да је народност од почетка заснована у светском плану боже. По оп-штем закону природном, свуда вата једин-ство и разноврсност, саставе и различност. Различне су звезде на небу по величини, сја-вности и кретању, при свем том што су иначе валије једна на другу; различни су и мине-рали, бие и животиње, кад се гледају било по коме или са државних страна. Шта више та различност и сличност тице се и културних и како лега тако и духа, како појединих особа тако и читавих народа. Јер сви чла-нови једнога народа, изражене народности, имају нешто заједничко у телу и духу, чим

од којих се граде историјске силе, државе или државне групе. Веза, која их у тој сложидби држи, морална је, и по томе виша од оне, која се може наћи у физичним односима родослова читавих народа. С тога, веле те публицисте, да мањи, не баш одлични народи, као што је природно и право, могу, везани за већи народ, оштрије изражене народности и који је на вишем ступњу културе, своју народност до неког развитка довести и у политичкој зависности, претпостављајући да им се да разумна слобода, на што свакако имају права.

Ја не мислим тако. Признајем, да може проћи још много времена, док европска државна система постане така, да у њој буде све самих народних држава. Али не може бити сумње, да ће начело народности победити; јер то начело тако је основано на људској природи, на условима просвете, на послетку на последњем смеру државног живота, да мора себи прокрчити пут.

На онда, лоза романска и германска узимаху горње место у цивилизацији и просвети; не може бити да не ће доћи ред и на лозу словенску. Или зар словенско народно песништво и женски домаћи радови, уметничка дела сликарска и музичарска у Руса, Пољака и Чеха, словенски приповедачи и правни обичаји, и развијенија индустрија у Чеха и Руса, нису срећни почети томе? А на што је словенски род у историји човечанства позван, то ће тек будућност показати. Али словенство не значи једну државу. Политички „панславизам“ то је баук, којим је Наполеон III плашио оне, који се дадоше заплашити, а којег од времена на време и други вешто употребљавају. Као што народи романски и германски не чине једну државу, нити су сви једне вере, тако то не ће бити ни код Словена. Међу њима могло би бити федерације, савеза, који би свакој грани у току повеснице развијени народни живот обезбрижио — као државни живот; јер федера-

ција има врло различне степене и облике, и баш је за то zgodna за живот појединих народности, које, везане општим интересима, у таком савезу немају воље да изгубе свој особени народни живот, него хоће да га развијају и даље. С тога за федерацију није потребна ни промена државне везе, него само да народи дођу до потпуног уживања својих права. Али за споразумевање морао би се изабрати један *заједнички језик, међусловенски*, а то би био руски, који би уз то, за најкраће време, раскрилио свакоме и обилату књижевност руску, која већ почиње бити светском.

А што се тиче односа малих држава напрема великима, то је лепо разложио проф. Гершић у својој расправи: *Мале државе у данашњем међународном склопу* (Гласник 52). „Мала држава мора бити задовољна, кад је само нико не дира, и не може ни сивати о неким властољубивим и експанзивним плановима, осим једино у томе случају, где она, у интересу самога свог опстанка, свога националног развитка и своје будућности, мора природно ићи за тим да прошири своје међе, бар до етнографских граница своје националности, дакле да растурене делове своје народности прикупи у једну државну целину. То је једини случај, где ће и нека мала држава ићи за тим да, ма и с мачем у руци, извојује владу и господарство над извесним областима, да их дакле задобије и прибави“. Даље, „необорива је историјска истина, да су већином и по правилу баш мале државе одржале, однеговале и развиле слободу, и да та слобода заиста у њих има своје утврдиште, јер оне саме не могу дуго да буду и да живе без слободе“. И на послетку, „велика је и моћна држава већ по тој својој моћи и снази обвезана да брани и заштићује повређену правду, и да закриљује слабије од повреда великих и моћних. И одиста би политика Европе морала постати, у место човечнија, на против аш много варварскија,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

кад би се нашле једна уз другу неколико великих држава, које једна према другој не би имале никаквих обзира, никакве генерозности, него би само једна с другом непрестано ривалисале, како ће једна другу надмудрити, и која ће имати важнији и претежнији положај у међународном склопу“.

Према опасностима које нам прете с поља, при политичкој и веровној поцепаности нашој; како смо раскомадани, нисмо у једној државној вези, нити имамо јаког заједничког средишта; при положају српскога народа посред већих и мањих ратоборних народа, а са отвореним границама на све стране: потребно је више по икад, да не стојимо скрштених руку, него сви скупа, сваки на свом месту, да радимо за добро своје уже отаџбине и свега народа нашег. Мени, коме је као наставнику у дужности да образујем потоње нараштаје, мени се ваља обратити најпре васпитању, те у овом што долази поближе разложити, шта могу учинити настава и васпитање за неговање народног осећања и родољубивог начина мишљења. Да васпитање дубоко утиче, да утици, које нежна и утворљива душа дечакова и младићева добива речју и примером љубљенога учитеља, суде често свему потоњем животу, то је опште призната истина, коју нико не пориче. А како би се српски дечак и младић наставом и васпитањем упутили, да своју отаџбину и српство воле, него све друге земље тако, да су готови, кад буду људи, за одржање њихово да принесу највеће жртве, шта више, у крајном случају, да положе за њих и сам живот свој? Да бисмо нешто љубили и високо ценили, треба да га како ваља познајемо, те да га са његове изврности можемо љубити. И у томе српски народ, поред свих својих слабости и mana, које не ћемо да поричемо, боље стоји од гдекојих других, имајући да покаже велике народне особине, високе духовне и моралне заснове, леп језик и приличну књижевност, таку историју, и лепе и благословене земље. Треба само прави чо-

век, у коме је састављено тачно познавање целокупнога народа, да се обрати примљивим душама омладинским, са топло подржаваним одушевљењем за то, па повољни учинак не може и не ће изостати.

Први наставни предмет, с којим учитељ може скопчати буђење народног осећања и неговање родољубивог начина мишљења, и ако више посредно, то је *наука о вери*, која изврсно одржава народну целину и која је сама за се довољна, да одржава народ у скупу, који је ван државе или није у једној, као што видимо код Јевреја и у опште код источних народа, код којих је веровно осећање од природе јаче и живље, и који се не разликују толико по својој народности, колико по вери. Младежи ваља пре свега улевати праву и топлу побожност, да сазна свету дужност, да отаџбину и народност ваља љубити као нешто Богом дано, које треба за извршење моралних задатака овде, и да је за њих готова, кад затреба, и на најтеже жртве. Тај задатак да богме да је лакши онде, где је народ или бар велика већина његова једне вере; али је много тежи онде, где је народ, као на жалост наш, подељен на три вере. Ми и римски католици стојимо истина на заједничком земљишту хришћанства, али по схватању истога раздвојени смо на две велике странке; а наши мухамедовци нису ни хришћани. Дотакох се најдубље ране наше народности. Шта да ради учитељ, коме је до тога стало, да у својим питомцима гаји народно осећање, ако хоће ту главну сметњу народности, не велим да уклони, јер то не може, већ што мање штетљивом да учини? Најбоље ће учинити, ако не прећути и не буде крио противности у учењу и уређењу црквеном појединих исповести, које су ту, — јер то би претпостављало немар, који је највеће зло. С друге стране опет не треба у том да претерује, нити ваља да превиди она многа места, у којима се оне слажу, а особито не заједничку хришћанску основу,

WWW.UNI
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

која је јемство за коначно измирење, на чему по могућству ваља да раде сви, који су добру ради. За то Бога моли и наша православна црква: „о добром стању св. божјих цркава и да се све сједине“. Ако ли би ко мислио да се тако јакосне противности, које вековима раздвајаху народе, не могу измирити моћу духа, то јест науком; тај нека размисли, колико је противности, што на први поглед изгледаху да се не могу сложити, у науци и животу решено, и колико је разлика нестало, које пре векова причињаваху расцеп. Али пре свега ваља наставник, речју и примером, своје питомце да подстиче на истиниту хришћанску љубав, на искрену, праву триљивост и поштовање иновераца, које се врло добро слаже са топлом и одлучном оданошћу ка својој вери, шта више подобно је, да друге за њу придобије.

А сад да бацимо летимичан поглед на историју старе словенске цркве.

Срби дођоше на трачко-илирско полуострво, као што је познато, 636, где затекоше народ, који се сам зваше Словенима. Нај јужније насеобине српске беху у Македонији, а најсеверније у Срему, тамнској Бановини (Банату) и Бачкој, где их ваља сматрати као староседеоце према Мађарима, који дођоше у словенску Панонију, и Угарску у опште, на 260 година после Срба, на крају 9 века, и живљаху у њој полуномадски (лети под шаторима) још 2 века. Свој југ и север Срби насељавашу и доцније, онај особито под Немањинима, а овај све већма после боја на Косову. Срби се делимиче сташе покривати 637, то јест одмах друге године по доласку, а сви пређоше у хришћанство 858, дакле пре словенских апостола, а самосталну и самовласну српску цркву основа и утврди св. Сава 1222. Прво српско краљевство појави се 1010, али тек 1169 Немања уједини српска племена и удари темељ српској народној држави.

Политичка мисао беше, којој стара сло-

венска књижевност има да захвали што је постала. Политичкој независности велико-моравске државе ваљало је поравнати пут црквеном одвојеношћу, а ову опет утврдити словенским црквеним језиком. „Потпуној независности од источно-франачкога царства, за којом је моравски кнез Рагислав свом снагом тежио, није годило, да се владика Пасавски, веран слуга Лудовика немачког, признаје за црквеног поглавара земаљског“. (E. Dümmler).

Словенски апостоли, полазећи 863 у Моравску, понесоме собом из Солуна моћи св. Клименте и св. Димитрија, те првима дариваше цркву Велеградску у Моравској, а другима цркву Сремску. Они основаше у Срему манастир св. Димитрија. Од те цркве Митровице доби град Митровица своје име: Колико су први учитељи словенски поштовали св. Димитрија види се по томе, што је св. Метод, довршив 884 превод св. писма и свих литургијских књига с грчкога на словенски, с помоћу својих савладика и осталог клира, изабрао празник св. Димитрија, да на тај дан баш свечано захвали Богу, што је велико дело испало за руком.

Није ми намера, да говорим овде о великим добротинствима, која словенски апостоли учинише словенству тиме, што му дадоше *хришћанску просвету, једна слова, и један књижевни језик*, и што тако подигнуту зграду хришћанске културе предузеше да утврде за сва времена чудесном и правом апостолеком организацијом словенске народне цркве.⁽¹⁾

У оно време у источној цркви поглавице самовласних, то јест самосталних обласних цркава зваху се *архиепископи*. Под њиховом руком стајашу митрополити, као под овима владике. И св. Метод беше таки архиепископ, као и доцније наш св. Сава. Метод као поглавар словенске цркве, која се под њим ширила од јадранског и црног на све до бал-

⁽¹⁾ Цела ова партија „о словенској народној цркви“ израђена је по дру А. И. Живном, *Am Festtage des heiligen Dimitrij*, Wien 1886.

тијског и северног мора, имађаше под собом више митрополита.

Нас овде највише занимају два така митрополита, моравски и сремски. Св. Метод радио је најпре у Велеграду, а кад словенска црква порасте и затражи стални организам, особито од како Метод поста са свим независан од Рима, те стаде одређивати особене митрополите, он за митрополита Велеградског постави Горазда (Агатона), а за сремског Саву, своје ученике, а сам се пресели у средину Велико-Моравске, и Словенства у опште, у Острогон, или у оближњи манастир код Столног Београда, који као да и краљу Светоцуку беше столица, последњих година његове владе. Одатле се св. Метод, као последни некадашњих архиепископа прве Јустинијане (данас развалине близу Скопља), који имаху велике повластице, онако исто јављао, као што то доцније чинише с успехом архиепископи и патријарси српски, и архиепископ охридски.

Св. Метод умре 885, а после године дана наста гоњење словенске цркве, изазвано плеткама латинскога бискупа Вихинга, и за собом повуче и пропаст велико-моравског краљевства. Гоњење поче 886 протеривањем словенских владика: Горазда, (коме св. Метод на самрти беше наменио своју архиепископију), Саве, Наума, Клименте и Анђелара.

Словенска црква после смрти Методове оста безглавна; али њена јерархија, њени манастири и остале установе остадоше под врховном управом цариградског патријарха, не само у Бугарској, Србији, Хрватској и Далмацији, где узалуд покушаваху да словенску службу божју замене латинском, па и унијатском; у Пољској, последњи остаци трајаху, све до времена летописца Длугоша (1415 до 1480); на Лаби и у балтијском приморју, све до 13 и 14 века, кад је немачки калуђери с великом муком искоренише; него и у Велико-Моравској, којој припадаху Моравска са Чешком и Панонија.

Моравске и чешке владике беху све више притешњавани од Немаца. На против, словенска црква у Угарској, уз коју пристајаху и Мађари и Румуни, доби неочекиваног полета. Острогонски митрополити владаху се као последници Методови, и знадоше кроз тисућу година одржати то своје уважење, *и ако за то време настадоше многе и велике промене.*

Под моћним утицајем тога митрополита, и његова сремскога колеге, на краља и народ, посташе многи манастири по Угарској, Ердељу, Хрватској и Славонији, који као једини расадници хришћанско-словенске културе замењиваху школе, и при том развитак старе словенске књижевности тако јако унапређиваху, да су и сами закони краљевине Угарске писани и обзнањивани старим словенским језиком, па превођени са словенскога на латински. Још из 17 века има примера да је стари словенски црквени језик вредно као општи *језик за споразумевање*, не само у земљама круне угарске, него и на целом истоку. И Турци у Цариграду, шта више и Мамелуци у Мисиру разумеваху га, особито у његовом српском дијалекту, и говораху њиме. Није чудо дакле, што неки наши сународници и данас зову себе *Словинцима*, и свој језик *словинским*.

Острогонски митрополити с концем 12 века, под окриљем краља Беле III, почеше се приклањати Риму, и тада се прекиде веза између Чеха, Мораваца и њих. Још се 1204 папа Иноћентије III жали краљу Мирку, како у Угарској „има само један једини манастир латински, а грчких има више“. У том прелазном периоду, 13 и 14 века, долазе већ латинске владике, или који латински знају говорити, као супротне владике словенским, али велики број богатих словенских православних манастира није било лако уклонити, јер је народ с њима држао. Због прегоната тих владика, беше често крвавих сукоба. За то папе препоручиваху изреком смотреност

и избегавање шума при заузимању таквих манастира. Ну покрај све удружбе с Римом, констатујем историјску истину, да је потоње ширење словенске народне цркве у Угарској настало 1308; кад, али римској столици после изумрћа арпадовске лозе пође за руком, да угарску круну прибави италијанском (напољском) владоцу, Каролу Роберту. Под тим краљем и његовим сином Лудовиком Великим, који на својој глави, поред угарске, састави и круну Црвене Русије (т. ј. Галичку и Владимирску) и Пољске, дакле се није морао обзирати, учинило је полатињавање цркве Угарске велике кораке, које је на скоро за тим у главnome још и појачано, под краљевима из попољачене куће Јагелонске. За владике долажаху мало по мало све сами Латини, праћени многобројним насељеницима, а то је умножавало присталице римске цркве и олакшавало предају манастира.⁽¹⁾

Ну још је било доста православних словенских манастира, за које папе шћаху да се постави нарочити православни словенски владика, да не би дошли под утицај околних православних народа, али не даде фанатизам полатинитеља. Тих манастира држаше се народ⁽²⁾ и ниже свештенство. То беше не мала сметња, кад се полатињавање Угарске изметну у праву хајку; а доцније уђе у обичај нека смеса од римског и грчког обреда, коју зваху „Ritus ecclesiae hungaricae“, који тек у 18 веку искоренише⁽³⁾.

(1) Тада се и у Угарској, као пређе у Чешкој и Моравској, догађала та аномалија, да су при великим светковинама владике и клир певали латински, а народ отпеваше своје слатко (*dulcem cantilenam*): „Господи помилуј“.

(2) Отуда су у Мађара називи за дане, неке празнике и већину литургијских и црквених радња онаки, какви су у словенској православној цркви, и ако Мађари већ од 3 века припадаху латинском обреду.

(3) У то време зваху Словене, који по догми беху сједињени с Римом, т. ј. унијате, расколницима (схизматицима), кад год се усудише да се противе полатињавању своје народне цркве. Напротив, православне зваху полуверцима, полухришћанима,

Одговарајући навали к истоку немачко-романскога света, која вековима трајаше, у побожно рухо обучени креташки ратови беху са запада европскога управљени не само против Мухамедоваца, него и против Словена, особито против њихове народне цркве, која беше позната као најтврђи бедем њихове народности. Борбу против те цркве водише на југозападу особито Италијанци, на по се Млечани, који се сматраху за господаре мора; а на северо-западу немачко-римски цареви, којих је сила у истој мери расла, у којој је моћ византијских царева опадала. Према таким силама беху омања словенска племена немоћна, те за рана подлегаше, а што језуите не могаху да обрете у римску веру, то отиде мало по мало у протестанатску, тај нови производ немачкога духа, као што учинише остади Табораца и Чешке Браће. После Чеха и Мораваца дођоше на ред у 16 веку Словаци и Хрвати, (и тако звани „Водени Хрвати“, остади панонских Словена).

Само се на истоку аустро-угарске монархије одржа православна Источна Црква и обнови се као: српска, румунска и рушњачка. То ваља приписати досељавању и додиру са православнима околних земаља.

Овде ми ваља споменути још и то, да Мађари испрва беху заузели само један део Срема, који се с тога зваше *citerior Syrmia* (овострани, гледајући с њихове стране); а онај други *ulterior Syrmia* (онострани), у право данашњи Срем, све је до 1228 био ван Угарске. Седиште митрополитово, од Методова времена, било је у овоме другом, правом Срему, а већи део епархије и њему

нима, а често и незнабожачким сељацима („*Pagani*“). У осталом разиковашу: кривоверце или отпаднике (јеретике), поганике, јевреје, незнабошце. Тек флорентински сабор, а особито ратови с Турцима у 16 и 17 веку, уз које им стало беше, да у њима суделују и пристаоци словенске цркве, ослободише ове од назива поганици, *Pagani*. Од то доба зваху их Илирцима и несједињеним Грцима, а у најновијој, уставној ери зову их: грчким источњацима.

подручна праистара владичанства: калочко, чанадско, велико-варадско и београдско у Ердељу (Alba Julia, Karlsburg) већином у Угарској. С тога, чим се дала прилика, столица митрополитова би премештена у Бач, и он се зваше бачки митрополит, а у Срему оста само владика, који, припадајући епископској јерархији, разуме се да беше ван свезе са Угарском.

Доцније, на крају 12 века, нагињући Риму, преместише столицу из Бача у Калочу. И калочко-бачки митрополити, прем да наклонени унији, брањаху ипак неко време с успехом права словенскога обреда; али, на жалост, пађе се и међу њима затуцаних полатинитеља, који се, за љубав земаљских добара, не устезаху да поткопају своју самосталност и ону словенскога црквеног обреда.

Кад 1228 сестра угарскога краља Андрије II задоби прави Срем, те овај придружише Угарској, питаше калочко-бачки митрополит Угрин папу, шта да ради са православним владиком сремским. Папа Гргур захтеваше да се владика покори, али да се епархија не полатињава; у противном случају, да се Срем састави с Бачком.

Потоње владике сремске посташе унијати, који као и владике: загребачки, сењски, крбавски, ердељски, чанадски и велико-варадски беху у подручју митрополита калочко-бачког, а тим дођоше у сукоб са својим вернима, који унију сматраху као мост за полатињавање.

Властољубивост латинских владика и калуђера, који не познаваху доброга духа становништва, незадовољни будући јединством у догми, тежеше непрестано за искорењивањем словенске цркве, изазваше страсти, које је по целој пространој митрополији калочко-бачкој, а од чести и острогонској, ваљало угушивати огњем и мачем. То је учинило, те је унијатска јерархија постала немогућа. Уз турске ратове, њихове епархије већином беху предале латинима, најпре као титуларне, а после и са свим.

Словени у Чешкој, Далмацији, Истрији, Словенској, Угарској, Хрватској и Славонији изгубише с временом своје праистаре богате епархије и манастире; а тим су оштећени што се тиче народности своје и *политичког значења* тако, да га је у немачком царству готово нестало, а у аустро-угарској су заостављени и притешњени. Али, што је словенска народна црква од 9 века амо изгубила полатињавањем на западу, то је на истоку преобилато накнадила неочекиваним проширењем руских граница до тихог океана, до Америке, и на другој страни до Јерменске, где ширење словенске цркве не иде насилно и напрасно, већ природно и трајно. Осим тога Румунија, Србија и Црна Гора, Грчка и Бугарска овога века, такођер су стубови православља, а и у Аустро-Угарској, Босни и Херцеговини, на место старих епархија, појавише се нова владичанства и манастири.

Вредно је обратити пажњу и на то, да се Немањин син звао Растислав, или, од мила, Растко, као и моравски кнез, а калуђерским именом Сава, као и први митрополит сремски, ученик словенских апостола. —

Долази други наставни предмет, којим се народна свест може особито пробудити и унапредити, који је управо острог, бедем, и заштитна светиња народности. Међу свима животним знацима некога народа, по којима се познаје његов духовни и душевни карактер, заузима *језик* с правом прво место, као непосредно и замашно исказивање човечјег духа. У језику имамо не само поуздано мерило, кад хоћемо да судимо докле допиру представе и појмови некога народа, него он нам открива, кад добро у њега загледамо, дубоке и неочекиване погледе у суштину и природу духа у опште, и у особине свакога народног духа на по се. Јер како речи нису саме ствари, нити непосредни отисци ствари и опажања у човеку и ван њега, него само представе (које човек о њима у свом духу ствара) узимају на се тело; то је у сваком

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

језику исказан начин, како народ схвата ствари, речју његов поглед на свет са видика од представа. С једне стране, множина речи показује обим његова духовног света, а с друге стране, граматички склоп очитује његов поглед на организам мишљења. По што је дакле језик дело укупне радње народнога духа, при чему подједнако суделују све моћи његове, од чула, па све горе до ума; то се у склопу свакога језика огледа сјајно, и у очевидним цртама, укупни организам народнога духа, његов духовни и душевни тип, и тако рећи састав и размер његових духовних заснова и моћи. У гласу и творби речи, у нагласку и равномерној благогласности (ритму), у простом изразу и пренесеном смислу (метафори), у облику и обрту мисли, и у вези мисли ставља се пред спољашње чуло, да је можеш чути и осетити, чиста, унутрашња, будући духовна кошија поједине особе, племена и народа. Кад су дакле духовне особине и стварање језика некога народа срдачно спојене ствари, и кад језик онаки, какав је изашао из народне индивидуалности, ради поново на том спојењу, унапређујући га и одржавајући; то је онда у језику најјача веза некога народа, и у гајењу језика нешто чим се народност најјаче унапређује. У језику се огледа човечји дух још верније, него у уметности и књижевности. И по томе, наставник ако хоће да подстакне и унапреди народно осећање у повереној му омладини; он нека гаји матерњи језик чим год може. Њему нека је уступљено часно место међу наставним језицима, као што то сад обично и бива. Али то још није све. Наставник у току наставе ваља да учини, особито поређењем, да му ученици добију јасно сазнање, којим је особинама њихов матерњи језик извршнији од многих других. Тога ради нека покаже уверљивим примерима, како је наш језик *основни језик* и равноправни брат и једном и другом класичном језику старога века, како као таки

има много што с њима заједничко, у другим тачкама од њих одступа, а од чести их и надмаша. (Напоменућу само како смо се, уз новије светске књижевности, обогатили појмовима на свима пољима живота). Још је важније поредити језик српски са француским и енглеским. Ту је право поље, где родољубиви наставник своје ученике може распалити трајним одушевљењем за свој род и народност. Најпре нека објасни, шта је *основни језик* (синтетички, уобличајни) и чим се разликује од *изведених* (аналитичких, растворних), па онда нека многим примерима расветли: по чему је основни језик вренији од изведеног; нека покаже превидну разумљивост и лакоћу у творби речи; живу природну силу, која свуда провирује, и стаситу очигледност, којом је наш језик подобан и за песništvo и за науку. Али није тога доста, јер као што рекох, што се баш у језику огледа јасно дух и душа и сав карактер некога народа, за то ће он местимице, где треба, народност поменутих народа (или Немаца и Италијанаца) конкретно на углед изнети. Он ће, да само нешто у кратко наговестим, почињући од гласовне системе, показати: како су у српском језику самогласници и сугласници у равнотежи; како многи самогласници, особито на крају речи, показују смисао за благогласност и чине те је језик подобан за певање; како сугласничка спојења⁽¹⁾ значе смисао за знаменито, и да се слаже унутрашње са спољашњим; што у нас превлађује самогласник *a*, знак је такођер благогласности, јасноће и златне средине; наша акцен-туација показује ухо створено за музику⁽²⁾;

(1) А у италијанском се сва тврђа сугласничка спојења разнежено жртвују благогласности као: Serse м. Xerxes; Alessandro м. Alexander; Tolemeo м. Ptolemaeus, и т. д.

(2) Што у Немаца превлађује ветрно *e*, то по-казује да им дух све више нагиње апстракцијо-наклоност ка дугим периодима значи темељан карактер народни, што продире у дубину; на против,

У нас нема мутних гласова (ѓ, ѓ, и т. д.); не зовемо: тврдо *иe* и меко *иe*, него кажемо „бобу: боб, а пону: поп“; по граматичком склопу, по употреби предлога и савеза судиће, како наш народ има смисла за разговетност и логичну јасноћу. Разуме се, да не треба сметнути с ума ни тамне стране српскога, ни светле туђинскога народног карактера, колико се јављају у дотичним језицима, јер ће само тако омладина добити право, на истини основано мишљење о својој народности. На срећу, српски народни карактер, и ако није без слабости и мана, ипак има у себи толико поштовања вредног и врлог, да му се не треба бојати поређења са другим народима. Ми, у томе и у другом којечем, можемо много научити од туђих језика; али у пуној свести о великим врлинама својега језика, ваља да га држимо у части, и да се трудимо да владамо њиме све савршеније, у писму и говору, да би га и туђинци научили ценити, те по њему судили о духу и карактеру, који се у њему исказује.

Бацимо поглед на историју граматике.

Не зна се, за сада, да ли је у старој словенској књижевности било друге какве граматике, осим грчке, општега дијалекта, (византијског), од Јована Дамаскина, у 8 веку, коју је на словенски превео Јован Ексарах (т. ј. патријархов изасланик), један од најплоднијих писаца за време словенског-цара Симеуна (893—927), приредивши је у неколико за потребу словенскога језика. Из ње су по свој прилици учили Словени теорију о језику. У њих је јамачно сваки грчки час био уједно и словенски. По методу, који је и

оно потезање и развлачење у начину писања, код многих књижевника немачких, показује наклоност ка пропуштању и угодности; нејасно и неодређено у изразу, знак је да нема оштроумља и јасних појмова; мешање многих, често непотребних туђих речи, показује чежњу и претерану наклоност ка туђинскоме. Још к томе, Немци мидују апстракције, китнасто писање, љубе преко сваке мере сложене речи, до неразумљивости, и не знају писати популарно.

данас сачуван код Енглеза, свако место при превођењу беше им као нека проблема, где се најпре питало: шта значи? Али је после долазило друго важније питање: како га ваља добро превести на словенски?

За време средњег века, сви учени људи писаху латинским језиком, осим Грка и Словена источне цркве. И најстарије хуманисте тежише да оживе старинско песништво и речитост брижљивим подражавањем на латинском језику. Тек по што језици и књижевности нових народа довољно сазреше, стадоше тражити, да се песници и беседници не служе више мртвим језиком већини народа неприступачним. Тако посташе народне књижевности на живим језицима. То се збило најпре код романских народа. Први учинише тако Италијанци, који су латинскоме језику најближи.

Пре године 1512 није било италијанске граматике. Те године издао је на свет Славонац Франческо *Fortunio* своје „*Regole grammaticali della volgar lingua*“¹⁾. Дакле први оглед научне граматике „простога“ а то ће рећи италијанскога језика, учинио је један наш сународник, Франо Срећковић, или по италијански *Fortunio*!

А прву граматичку заједничкога језика српско-хрватског, написао је у Риму на латинском језику, 1604, папин мисионар по туреком царству, језуита Бартоло Капић под именом „*Institutiones linguae illyricae*“, две књижице уједно, на 12-ини, стр. 191 — по дубровачким и далматинским писцима.

Од словенских граматичара, пре њега беше само Словенац А. Бохорич (у Витенбергу 1584), који већ говори о сродству словенских језика, — граматика Лавовских Ђака (1591), и Ловре Зизанија (1596); а после Капића долази малорус Мелетије Смотрички, најпре архиепископ православни а за тим унијатски, са својом граматиком грчкога језика (1615), и другом, старога словенског,

¹⁾ К. М. Sauer, *Geschichte der italienischen Literatur*. У Липсици 1883, стр. 283.

1619⁽¹⁾. За њим долазе Ђ. Крижанић (1665), Павле Витезовић (1700), Матија Рељковић (1767), М. Ланошевић Ђурић (1778), и Ф. М. Апендини (1806).

Заједничкој науци о језику привредиле Словени и Словенисте *учење о врстама радње*. Њихова је заслуга, што су појам о том задахнули трајним животом, и што учиниле корак пун последица ка проширеној употреби те најважније глаголке категорије. Појам о том дође Словенима на Дунаву и Дњепру од Византинаца, у 9 и 10 веку, са увођењем хришћанства; он иде кроза сву граматичку књижевност, и ако испрва мало спољашње схваћен. Штампан је најпре у Лавовској граматички, код Зизанија и код Смотричког. Појам тај продрбо је са свим у почетку нашега века. Петорица људи, за кратко време од 7 година, уведоше наново врсте радње у граматичку, и то различних словенских језика. Копчински (1807) у пољску, Фатер и Тапе (1808, 1810) у руску, Копитар (1808) у словеначку, и В. Карацић (1814) у српску. Тим је природној подели глагола дата широка основа, и ваља жалити, што је до сад ограничена само на словенске језике. Синтактички није са свим непозната противност између свршене и несвршене (тренутне и трајне) радње ни германској, латинској или романској граматички, а од Курција амо, свака грчка синтакса оставља по једно месташце за врсте радње, али без и каквих практичних последица за глаголку систему.⁽²⁾

Још једну заслугу имају Словени за општу науку о језику. Стари индијски језик пронашло је енглеско Научно Друштво у Балкути 1784. Председник тога друштва, В. Џонс (Jones), исказао је 1786, да санскртски језик има ближег и даљег рода у

Европи. Али прву граматичку старо-индијског језика издао је на свет у Европи, у Риму 1790, један брат од реда босих Кармилаца, родом Хрват, по имену калуђерском *Павлина Санто Бартоломео*, а по роду *Иван Фили Вездин*, мисионар и лингвиста, потоњи главни викар папин и апостолски визитатор у Индији⁽¹⁾. Он је издао око 20 списа латински и италијански, од којих они о индијским језицима имају и данас своју вредност. Али Немац Ф. Шлегл беше први разабрао последице тога, што је санскрт пронађен⁽²⁾. У осталом, Боп, Шлегл, Розен, Бирнуф учиниле се санскрту у Енглеској, у почетку овога века.

Дело њих, које је отворило епоху садашње *Поређене* а за тим и *Опште науке о језику*, то је Система конјугације санскртског језика, од Боп (Франкфурт 1816; поређено). На скоро за тим, 1819, појави се Ј. Грим са својом поређеном граматиком германских језика, коју он зове просто *Неманском граматиком*; па онда опет Боп, *Поређена граматика арио-европских језика* (1833), два вештачка дела, која подиглоше историјско истраживање језика на ступањ науке. За романске језике учиниле то исто Ренуар и Диц, а за словенске Миклошић.

Овога века имамо поделу глагола старог словенског језика од Јос. Добровскога (Беч 1822), и другу, поправљену од Миклошића, за стари и за све словенске језике (Беч 1850 и даље), која је данас готово опште примљена, а и трећу Шлајхерову (Бон 1852), која није примљена.

На реду је да говоримо о делима Вуковим и Даничићевим. Али, о том по том.

После српског језика долази *српска књижевност* као вретан предмет, да се оmlа-

⁽¹⁾ Тако исто од писца речника, пре њега су били само: Фауст Вранчић, Млеци 1595, и Јероним Мегизер, Франкфурт на Мајни 1603, 2^о издање, у коме је и језик српско-хрватски.

⁽²⁾ К. Флегла, Херсон 1886.

⁽¹⁾ Рођен 1748 у месту Цимову (Хоћу) на Литви, у Доњој Аустрији, куда дођоше Хрвати у у другој половини 16 века, а има их сад тамо око 7000. У Цимову на по се има 89 Хрвата, а остали су Немци.

⁽²⁾ «Језик и мудрост Индијаначка» (Хајлбергер 1808).

дина нагуни жарким народним осећањем, трајним одушевљењем за своју отаџбину и српство. Јер историја књижевности некога народа, она је историја његова унутрашњег живота, која нас учи да познамо идеале, за којима је у различна времена одушевљено тежио, и велике интересе, који му душу силно покрећу. И ако нам књижевност није велика, нити тако универсална и свестрана, да је то подобно да је начини светском књижевношћу; ипак, гледајући на дужину времена, које обухвата, на број и врсноћу дела у поезији и прози, по садржини и облику, у свему томе може се смело поредити са књижевностима осталих словенских народа, а у неким односима и са другима. Наша књижевност дакле, и ако је скромна, опет из своје давнине има да покаже два доста обилна цветна века, два периода врсноће, Савин и Дубровачки, има величанствене почетке народног песништва, и његове гусларе, а од својих почетака захвата 700 година и више. Дубровачка књижевност почиње с крајем 15 века, али зна се, да је у Дубровнику велики пожар 11 века (1023) утаманио пређашњу књижевност; тако исто, Савин период почиње с концем 12 века, али знамо, да је Немања у својој побожној и политичкој ревности, пређашње „нечастиве књиге спалио“ као и то, да Савин почетак, није почетак, него наставак, или боље рећи врх свеколике старе наше књижевности, како по садржини и језику, тако и по стилу и правопису, а то показује, да је наша књижевност, пре тога, дакле пре 12 века, морала расти и развијати се, док је дошла до таког цвета. Кад се сва та својства како ваља осветле, она су згодна да испуне особитим поштовањем и пажњом према томе великом народном добру. Тада су поједини периоди, и њихова главна дела, особито подесни, да изнесу јасно на углед различне стране нашег народног карактера, и да омладину за то загреју и одушеве. Да само нешто наговестим. Где би се

наставнику дала лепша прилика, да српску омладину упозна са дивним цртама српског народног карактера, јунаштва и врлина, дубоке побожне срдачности и одушевљења за веру, отаџбину и народ, праве истините женскости, и т. д., него при извршеном нашем народном песништву, средњег века и новијег времена, јуначким (епским) и женским (лирским) песмама, па и њиховим мелодијама? Нема ли и у нашој световној прози *богословскога века*, поред историјских радова на свој начин, и правих песничких описа? Није ли Душанов законик, у своје казненом делу, човечнији од многих других својег времена, и није ли у нас порота заведена кад и у Енглеза, а порота за послове приватнога права и пре њих⁽¹⁾? Нису ли стари Словени, па и Срби, онако драговољно примали хришћанство, закон љубави ка ближњему; нису ли заробљенике у рату, као што о том иностранци дивећи се причају, с временом пуштали на слободу и кућама својима, или их примаху међу се и у своје породице, а други народи градише од њих робље, невољнике и подложнике својој властели; и није ли у народном песништву исказан диван морал нашега народа? Што се у Душанову законнику за врло многе ствари наређује, да ваља издати или имати „књигу“, то јест писмени акат, и што у нашим народним песмама сваки час долази „књигу пише“ или „књигу чита“: зар то не показује да писменост у оно време беше у нас веома раширена? Римска је црква гонила проналазак штампана књига, а наши калуђери још истог века изучише ту вештину, те својој великој трудби и стрпљивости око преписивања књига и текстова додаше и своје штампарске радове. Па обнова књижевности у Дубровнику и обилни век цветања пределних књижевности у опште, у Дубровнику и у Далмацији, у Босни и Славонији, у Србији и у јужној Угарској;

(1) Ј. Авакумовић, Енглеска, француска и српска порота. Београд 1885.

и што је између свих словенских народа нај-прецизније нас поникла драматска књижевност, у Дубровнику! Па Вук и његова школа, и *свенародна књижевност*, са језиком чисто народним, за народ!

Вука нема да покаже ни једна словенска књижевност, па ни оне других културних народа! Ни једна нема тако, и тако добро прикупљен и уређен зборник народних умотворина. — Само је наш правопис, који одговара захтевима науке. Немци на пр. имају данас два своја поправљена правописа, од Ј. Грима и државни, али су оба историјска; а Италијанци су од новијих народа најближи фонетици, па су у том опет заостали иза нас. Све буквице и правописи беху испрва фонетични т. ј. на гласовима основани, па тек с временом постане историјски, по што се језик у току векова мењао, а писање тада беше потешка вештина, те стари измишљене једном знаке пазише као драгоцену благо, које не остављаху на страну ни онда, кад се више не употребљаваху као знаци за одређене гласове, или за гласове у опште. Некоме се правопис може учинити мала ствар. Али, да је правопис био свагда фонетичан, ми бисмо у њему имали тако рећи готову повесницу како се језик развијао; а друго, зар није боље за просвету народну, кад мала деца могу данас да науче писати и читати за неколико месеца, место да то уче по више година? Као сваки људски проналазак, тако и проналазак, или боље рећи уређење буквице није дело једнога човека и једног размишљања, него је резултат различних огледа, које многи чинише у дугом низу година. У источних Словена одликоваху се на том пољу: св. Кирило, а може бити и св. Климента, св. Сава, Петар Велики, и Вук. — Па Вукове и Даничићеве заслуге за акцентуацију, ту музику говора! Прави српски језик, језик народни, тек је у почетку овога века стекао своју граматику и речник, драгоцене радове Вукове, који много вреде не само за

практичну потребу, него и за науку. — Он је писао и прилоге за српски народопис, земљопис, политичну повесницу и историју језика и књижевности; превео је Нови Завет; борио се по столећа за чистоћу и правилност најблагогласнијега између словенских језика. *Ове године, на Митровдан, биће 100 година од рођења Вукова. Надам се, да ћемо тај Митров дан знати достојно прославити!*

Даничићев рад иде напореда са развитком науке о словенским језицима, а кашто га и претиче. Он је први написао *научну граматику* тога најлепшег језика словенског, поређено и на историјској основи, и то: корене и основе, облике и историју облика, а од синтаксе део I; недостаје нам само још II део синтаксе и наука о гласовима. Он је написао речник из књижевних старина српских, какав нема да покаже ни једна словенска књижевност. Он је ударио гемељ великоме академијском речнику, који не уступа Јунгманову чешком, Линдовом пољском и Академијском руском. Издао је угледно толике историјске споменике, политичне и књижевне. Превео је Стари Завет, Српску историју од Мајкова, Писма о служби божјој и т. д. и написао многе расправе, рецензије и полемичне списе. А и као наставник и секретар научних друштава има својих неоцењених заслуга. Што Срби и Хрвати данас добро стоје са науком о своме језику, и што се на пољу словенске филологије могу поредити с другим Словенима, у томе Даничићу, после Вука, припада највећа заслуга. Али он је тек науку о српском језику подигао на данашњу висину, пронашав јој и утврдив правила, изведавши је из првобитног, посебног стања на поље поређене и заједничке науке о језику, која обухвата живот језика, од постојања његова до данашњег стања, и то поређено са ближим и даљим сродницима његовим, племена арио-европског.

На пољу језика дакле заузимамо часно место; наша уметничка лирика и драматика,

књижевност за децу, па и приповетка, могу се мерити са сличним производима осталих Словена. Гдекоје науке одскочише, а и на свима пољима науке и уметности засадисмо по мало. Па смо и количином производа напредовали. Још пре 50 година излазило је у Срба и Хрвата годишње свега по 20—30 књига, а сад их излази до 1000; само немамо праве критике, која би све то оцењивала. — Али не само на светле, већ и на тамне стране нашег народног карактера ваља наставник омладини да обрати пажњу, па и за то му историја књижевности даје zgodну прилику. Он омладину не може боље опоменути да се чува од црте у нашем карактеру, по којој туђе радо прецењујемо а своје потискујемо, него кад јој живо опише и примерима потврди, докле нам је језик и књижевност одвело рописко подражавање иностраноме, за време пређашњег и у првој половини овога века. Што рекох, нека је доста, да се види, како ваљани наставник с помоћу књижевности може да ради на буђењу народног осећања у омладини. Разуме се, да ће начин рада, према школи, бити различан, друкчији у основној школи а друкчији у средњој. Тако на пр. у основној школи, српска читанка, која би била састављена с погледом на поменуते смерове, и кад би народна страна била у њој како ваља наглашена, била би врло ваљано средство за унапређење српског начина мишљења. —

За гађење народности по готову није мање важна ни *српска историја*, кад је како ваља удешена. Ту има наставник подесну прилику да на развиту од нелуних 13 векова, доведе омладину до јасне свести о светско-историјском задатку српскога народа и јужних Словена у опште, да је светлим угледима распали ка добру, да је подстакне на подражавање, а тако исто да је рђавим, одвратним примерима застраши ода зла. Историја с таким садржином, која се нас тако из близа тиче, кад се достојно употреби, она

је моћ што неизмерно утиче на сву моралну битност, нарочито на родољубиви начин мишљења, и то на начин племените врсте, не ради спољашњих материјалних, већ ради узвишених потреба, које су припадак народа као што је наш. О најприличнијој употреби историјске наставе у тој намери, која ће наравно бити различна, према школи, опширнија и дубља у средњим школама, него у основној, напоменућу ово. Најпре ваља уважити крупне чињенице, велике догађаје, шта значе у општој историји по својој величини и важности, као и људе који у њима излазе делотворно, ваља их топло и одушевљено описати и омладини истаћи као угледе за подражавање. Мени се чини, да не раде добро они, који свуда истичу само тамне партије и сенке у животу нашега народа, па их узимају за предмет оштре критике и цецидлачења, — а за то Србин, на жалост, кад се тиче народних ствари, има доста наклоности. На против, у омладини ваља распалити дивљење, јер то је својство врло важно за њу. „Ко хоће у омладини да одржи праву срдачну топлоту љубави, подобност да скромно и с дубоким поштовањем признаје оно што је велико, и да се уз њега подиже, тај ваља такне начине мишљења, и према великим људима, да сади и гаји. Не знам како се може у омладину засадити љубав к отаџбини и народу друкчије, него кад јој се велики људи, које је наш народ извео, ставе за предмет високога поштовања. Веровна моралност и љубав к отаџбини, то су једини небориви носиоци карактера; а да се за њих омладина задобије, то је један од најважнијих, али и најтежих задатака васпитања.“ (Министар Стаји). А сад да видимо, које су сјајне партије у политичком животу нашега народа, што могу омладину да напуне понајпре дивљењем према својим старима и поштовањем према своме народу? Сјајан је прво улазак нашега народа у историју, она вековна борба са источно-римским или грчким византијским

царством, с једне стране, и са римским католичанством, с друге, у којој је наш народ дуго бивао час победилац а час побеђени, док није основао најпре мале племенске државице, а за тим општу народну државу. Даље, другу сјајну тачку српске историје у Средњем Веку чине краљеви и цареви од владалачке лозе Немањића: Немања, Стефан првовенчани и Милутин, а особито Душан. За његово време Србија стајаше на врху југоистока европског, Срби имађаху свенародну државу своју (па и опет беше Срба ван граница Душанове царевине), беху удружени с Бугарима; српски цар, као најугледнији међу владоцима источних хришћана, тежио је да, на место труле византијске царевине, успостави чврсту и једру словенску, те да тим уједно буде и врховни заштитник источне цркве. Колико Душан беше силан, може се судити по његовим уговорима са млетачком републиком о освојењу Цариграда. (Гл. Acta archivi Veneti). Млечци, тада једна од великих сила и прва поморска држава, задовољаваху се мањим делом. А каква су држава у оно време били Млечци, најјасније ће нам показати једна статистична белешка у лондонском листу Тајмсу, по којој тадашње млетачко бродовље, да је дотрајало до прве половине овога века, дошло би бројем и опремом одмах после енглеске флоте, а то ће рећи, на другом месту у свету. — Па онда, српски јунаци пре Косова, на Косову и после Косова; борба за опстанак српске деспотовине или поткраљевства; па Босна, Херцеговина, Црна Гора, Дубровник, српски ускоци и хајдуци, непрекидни устанци и војевања за слободу. Чим паде Београд, Турци за неколико година упропастише Угарску, држаше је подруг века у својој власти, и претише Бечу, средњој Европи и Италији; па небројена расеља и пресељавања, оснивање Војничке Крајине, и нове борбе, како за своје интересе тако и за туђе. — Покрај политичне стране не треба previdети ни кул-

турно-историјску, него треба и њу ваљано осветлити. Осим песничтва, о ком већ говорих, ваља ми истаћи нашу црквену архитектуру и сликарство, Савину књижевну радњу и пице из његове школе, а од наука: богословску, историју и правништво, особито Душаново законодавство и раширену писменост у његово време, манастирске и владичанске школе и њихове књижевне радове, штампање књига и дубровачку књижевност, што све тада и доцније просинаше светле зраке у нашој историји.

За чудо је како Душан није основао српско свеучилиште, као његови велики савременици: Карло IV, чешки, Казимир Велики, пољски, а после 100 година и Матија, угарски краљ? Један мађарски академик изнео је на свет, да су свеучилишта допирала донде, докле и латинска ученост. То вреди за југ, запад и средњу Европу, али не и за исток. У Цариграду беше Велика Школа, где су се и гдекоји наши сународници учили, као доцније у Болоњи; шта више, цариградски двор беше у 14-ом веку најученији и најобразованији двор у Европи. Мени се чини, да ћу наћи одговора за то у овом месту напред поменуте Гершићеве расправе (Мале државе, Гласник 52), које гласи: „О томе нема сумње, и то је већ досадашњим историјским развитком доказано, да култура и наука много боље цветају и много живљега полета имају, кад има што више огњишта, која се надмећу и ривалишу међу собом, и свако за се ради, према својој способности и својим историјским премисама на заједничком великом послу човечанске културе и образованости. Што мање каква мала држава може имати експанзивне тежње, што мање ратоборних и освајачких планова, баш за то што је мала, што мање дакле има повода да се непрестано бави „великом политиком“ и да се брине о општем светском стању, тим интензивнију (јачу) и већу пажњу и бригу може да обрати на развиће својих *унутраш-*

њих установа, развиће образованости и науке. У томе би дакле био назадак великих државних нагомилавања.“ Мимо то, у Душаново време није било каквога новог св. Саве и његове школе. Најзад, наш народ живљаше од вајкада на великом светском друму, па су се о њега закачавали и мимхоци и најахаоци. Ну да је Душан којом срећом дошао на ту мисао, да оснује српско свеучилиште, како је већ било богословског, правничког и философског знања и књижевности, може да би точак српске историје друкчије засекао и минуо. — Где нема школа, тамо се удара темељ — основнима; али где има малих и средњих школа (у оно време: манастирских и владичанских), ту ваља заводити и покрити просветну зграду великим стручним школама, које дају наставнике за средње и мале, књижевнике и научнике, свештенике и лекаре, чиновнике државне и засебне, техничаре и т. д. Шта вреди свеучилиште омањим народима, нека нам покаже овај, један само пример. Кад у почетку овога века, 1810, пруски министар за јавну наставу, после несрећних ратова са Наполеоном I, прегну да оснује универзитет у Берлину, неки га прекоравашу за то, говорећи, да би боље учинио кад би подигао још коју оружницу и тополивницу. Министар им одговори, да су и свеучилишта врло добри арсенали и тополивнице, само кад се како ваља удесе. А краљ пруски, Фридрих Виљем III, у уводу новог универзитетског статута вели: „Држава треба да надокнади духом, што јој није дано у физичној снази, па за то је оснивање овог универзитета требало да буде једна од првих брига при новом уређењу пруске државе.“ А сада видимо, да је то свеучилиште, после 76 година, једно од првих у свету, које се отима о првенство са најстаријим и најбољим стручним школама, а пруска је држава, место друге које, ујединила Немце и обновила немачко царство, предњачећи данас у многом којечем.

Још бих желео истаћи наше градове. У њима постајаху, истина за мале прилике удешене, али ипак ваљане грађанске уредбе и установе, и од њих се рашири слика реда и љубави к реду. Ту цветаху занати и вештачки занати. Доказ су за то, прво, они силни црквени заклади, које Срби у својим великим сеобама пренесоме преко, и који су сачувани у сремским манастирима; (1) они су сведочанство српске радиности, вичности, љубави к уметности и побожности, а уједно и српскога богатства онога времена. Други је доказ српске радиности, што су пресељеници српски, из Србије у Угарску, пренели собом тамо готово *све врсте заната и трговине*. За сто и више година, у Угарској беху свакојаке занатлије и трговци већином Срби, тако, да су становници других народности преписивали и преводили на свој језик њихове еснафске уредбе и установе (2). А шта да речем о нашим *домаћим женским радовима*, који су данас предмет нарочите пажње по изложбама, и који ће нашем народу, ако Бог да, донети највећег признања и користи!

После коначне пропасти народне државе и њезиних одломака с крајем 15 века, (осим Црне Горе и Дубровника), јединство народно кроз три века одржава *српска патријаршија* и *самоуирава кнежинска* и *општинска*, а свест о народности и заједници народној, *сабори* код црквава и *гуслари*. У другој половини прошлога века укинута би и црквена самосталност, али после кратке потлачености *дигне се Србија*, те победи и разagna своје угњетаче. Ти догађаји заслужују да се опишу, зрелијим ученицима по свим школама, особито опширно и топло, да би се, одушевљени великим и јуначким делима својих оцева и сународника из скорашње

(1) Гл. Опис њихов, од Валтровића и Милутиновића, у „Старинару“ за прошлу годину.

(2) Гл. Споменике из будимске и петтанске архиве, од проф. Витковића.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

прошлости, показали тако исто издржљиви и храбри, кад затреба. — До сад упућивах на светле стране српске историје, као нај-подобније да пробуде у омладини љубав к отаџбини и српству; али тим не хтедох да јој се не причају и тамније стране, несреће и заблуде народне. На против, кад се како треба схвате, могу бити и оне веома корисне за омладину, у колико осветљавају слабости и мане српског карактера, од којих омладину ваља одвраћати. Како су zgodни за то раздори после смрти Душанове, за време и после Косова, и т. д., да се ученицима обрати пажња на наследну ману српскога народа, унутрашњу неслогу и поцепаност, прецењивање туђине, превлађивање одвојености (партикуларизма) и посебне тежње, а без подобности да смо одани и да смо готови на жртву за целину. —

До сад помињах само домаћу историју; али и *повесница других држава*, која се предаје у средњим и вишим школама, може се употребити за наше смерове. Какве дивне примере жарке љубави к отаџбини и слободи, и пожртвовања за њих, подобне да пораде на примљиву омладину, даје нам, између осталог, историја грчка и римска, различне словенске, шпанолска, италијанска, француска, немачка и енглеска! Како у том, тако и у другом погледу можемо од других народа научити. Тако се у француским школама ради све, да се француској омладини отаџбена историја прикаже веома сјајно и уверљиво. За рана се омладина привлачи да учествује у свему, што се тиче славе земаљске на пр. кад се прослављају велика јуначка дела францускога народа уметношћу, особито вајарством и живописом, и т. д. Ми у том, и ако не можемо и не ћемо ићи дотле, докле иду Французи; ипак ћемо добро учинити, да историју својега народа ставимо омладини већма на душу, но до сад, и да се прођемо свога немара и космополитских назора. То би, осим других начина, могло

бити и овако, да се састави какав народни наметар, у коме би били записани сви важнији споменски и почасни дани нашега народа, па да се сваки така дан и светкује кратким живим причањем догађаја и опоменитим говором омладини. И светосавска је светковина једно тако средство. Па и прослављање великих дела нашега народа вајарским и сликарским радовима, који би смештени били у најзнатнијим средиштима српског и хрватског народа, не би промашило учинак на душе, особито младишке⁽¹⁾.

Поред историјске наставе, кадра је и *земљописна* у срцима омладине да буди и потхрањује родољубиви начин мишљења. Тога ради ваља већма истаћи, но до јако, земљопис *Србије*, и српских земаља, или правије рећи: *земаља, у којима Срби живе*, те тако омладину тачније упознати са особитим односима тих земаља, према другим земљама и државама, да би омладина земљиште нашега народа, које од природе већ љуби, научила и ценити са његових особитих изврности. То је сад тим лакше, од како имамо земљописна и народописна дела и расправе од М. Ђ. Милићевића, Јов. Драгашевића, М. В. Веселиновића и других, нарочито је, кад се мало прилагоди, zgodан и за тај посао уџбеник проф. Карића,⁽²⁾ те сад наставник, ослањајући се на те списе, може говорити о положају нашега народа на југоистоку европском, о свези између географије и прорашћа са народним животом; како ти крајеви, подобни за прорашће сваке

⁽¹⁾ Знам добро, да гоме много којешта стоји на путу: што нисмо тако велики и богати, и што немамо онако великог општег средишта, као н. пр. Француска у Паризу. Али шта се и овако може учинити, то показују: Баварска, Белгија, Грчка, Данска, Холандска, Португалска, Саксонија, Шведска, Норвешка, Швајцарска и т. д., — па и наш некадашњи Дубровник, који беше управо толики, колики је данашњи наш Београд, јер он (Дубровник) у највећем јеку свом није бројно више од 40.000 становника.

⁽²⁾ «Српска земља» — управо Српске земље, Земље у којима Срби живе.

врете, морадоше и љубав ка природи зна-
 енито потпомоћи и машту пријатно распа-
 лити: те тако јасно показати наш задатак
 међу осталим народима европским, а тим от-
 клонити штетне утицаје магловитог космо-
 политизма (светскога грађанства) или исто-
 чанскога немара и равнодушности. Па ни
 општа карактеристика српскога земљишта не
 би требало да изостане, истичући: здраву
 климу, до Шаре планине — средњејевроп-
 ску, а одатле јужну, сухоземну и примор-
 ску; брда и равнице, ораћу земљу, пашњаке
 и шуме, обилност плодова разне врете, многе
 пловне реке, приступачност к мору на три
 стране, доста лених, и ако не великих, али
 напредних градова. С друге стране опет ваља
 истаћи и ратоборне суседе и отворене гра-
 нице, да би дечак и младић вредност земаља
 својега народа научили ценити и љубити више
 свих других земаља, али и да би знали, да
 треба једном да буду готови на заштиту своје
 отаџбине и јединства народног. А да би се
 у школи добивени утисци утврдили, препро-
 ручују се, после, као практично средство,
 путовања по српским крајевима, на којима
 историјски знатне тачке заслужују особиту
 пажњу, између осталог она места, цркве,
 двори, замци, куле, развалине и т. д., које
 носе на себи тип велике српске прошлости. —

До сад говорих, како духу и души срп-
 ске омладине ваља дати народни правац. Али
 само то није доста; и тело ваља за то обра-
 зовати. Јер шта помаже све одушевљење за
 народне добре стране, и воља да се, кад за-
 треба, устане за њихову одбрану, кад тело
 није за рана ојачано и извежбано, да под-
 несе све трудове и тегобе. За то ваља школа
 да се побрине, као што махом већ и бива,
 за редовна телесна вежбања своје младежи.
Гимнастика, која је сад већином по нашим
 школама заведена, чини не само да је тело
 свестрано јако и вично, него она својим веж-

бањем у вретању, и тачним извођењем ве-
 штачких еволуција, уводи у војну тактику,
 те с тога је најбоља приправа за потоњу
 ратну службу. У осталом телесна вежбања
 не треба да престану са изласком из школе.
 Младићи кад изађу из школе, ваља да наста-
 ве гимнастичку радњу, којој се може додати
 још: *гађање у нишан*, *јахање* и *борење*;
 а владе, у добро схваћеном општем и свом
 интересу, ваља да им иду на руку. Историја
 свих времена учи нас, да народи, који нису
 у стању снажно да се бране, у случају как-
 вог напада с поља, не могу да одрже своју
 самосталност на дуже време, него та пре
 та после, бивају пленом својих ратоборних
 суседа. —

Кад школа тако или слично буде него-
 вала и гајила народно осећање, чим год може;
 кад власти и поједини родољубиви сународ-
 ници, те у омладину засађене клице, буду
 подражавали и потхрањивали још и у по-
 тоњем животу; кад породица, општина, гра-
 ђанско друштво, посебна држава и сав народ
 буду те клице развијали и подизали, те тако
 јачали народни начин мишљења; на послетку
 кад се рано започетим и доцније наставље-
 ним телесним вежбањем сав народ учини по-
 добан за одбрану: онда повољни успех не ће
 изостати. Са старим одолевањем, по ком наш
 народ и у старо и у ново време беше сла-
 ван, повратиће се међу нас и свежина духа,
 срчаност и одважност, и настаће нараштај,
 који будући без тесногрудог и тамног на-
 родног поноса, у пуној свести о добрим стра-
 нама свога народа, другим народима не ће
 завидети, нити ће их притешњавати, него ће
 ревносно бдети над својом народном чашћу,
 и биће у свако доба готов, да је брани свим
 средствима, која су му у власти.

Нека је двојици унапредилаца српске на-
 родности, седмо-столетном Сави и стогодиш-
 њем Вуку, вечита слава! — (*Слава им!*)

О КАРАКТЕРУ И ОБРАЗОВАЊУ КАРАКТЕРНОСТИ

(Беседа, држана 12. Јануара 1885 г., приликом прославе Св. Саве у београдској
Учитељској Школи)

(Свршетак)

3) И остали школски живот утиче на развијање карактера. — Ту долази пре свега *карактер наставников* као пример за угледање и подражавање за ученике. Познато је, да ученици имају оштро око за опажање погрешака у својих наставника. Зна се и то, да једна једина наследственост у раду учитељском може да доведе у сумњу његов *аукторитет*, а особито, ако се тиче његовог моралног живота. То управо и јест најтеже, удесити цео свој живот по извесним непроменљивим начелима и максимама. Тешко је и у самом мишљењу бити у свему *следствен*, јер за то се захтева *стално научно уверење*. С тога се и дешава чешће, да се наставници показују друкчије у практичном животу, него што о том предају у теорији са катедре (као што и свештеници, особито калуђери, не живе баш сви и увек онако, како проповедају у цркви, и као што и представници политичких странака не раде свагда онако, како то њихова начела захтевају). — Ну тим већу пажњу ваља да обрати сваки наставник на себе и на свој живот, као и на оно, што говори пред ученицима; како би одржао свој морални ауторитет, и како би задобио поштовање и респектовање, поверење и оданост својих ученика; јер „свака наука улази у срце слушадача тим дубље, што је омиљенији учитељ“.

Карактер учитељев може се огледати у школском раду и у раду изван школе. На сваки начин потребно је, да буде *сагласности* у том. И ако има приватног дружења између наставника и ученика, и ако наставник учествује у раду какве *ђачке дружине*, свуда треба да провејава у његову раду и понашању један исти дух — *дух озбиљног васпитачког старања*.

Овамо долазе и утицаји међусобних односа и заједничког живота ученичког. Зна се, да се у *дружењу вршњака и другара изједна-*

чавају карактери: претерана осетљивост се затупљује, а слаба осетљивост се изострава и појачава; сујета и надувеност се исмејавају, а смерност и попизност се цене; даж се казни неверовањем и неповеравањем, а искреност се враћа искреношћу; превртљивост се куди, а верност се хвали; плашљивост и колебљивост се не одобравају, а одважност и јунаштво се уздижу; отоварање и клеветање, удварање и потказивање казне се презирањем, и т. д. Тако и *ђачко друштво*, као и свако друго уређено друштво, добија више или мање *сталности* и *једнакости*, па било оно нарочито организовано или не. Друштво може да изазове ученике и на *енергичнији* рад, било у правцу позитивног рада или у облику отпора, а нарочито, ако им се појача *самоосећање* и *честољубље* услед одобравања и храбрења од стране друштва. — Све то утиче више или мање на развијање *социјалних осећања* и *моралне воље* и на стварање извесних *навика*, а тим се утиче и на развијање карактера.

У школском животу долазе и заједничко *прослављање* школских, народних и црквених *светковина* и заједничке *екскурсије* и *путовање* ради проучавања природе и отаџбине. У тим приликама постају односи између учитеља и ученика интимнији, а особито при путовању, кад ученици осете и искусе родитељску бригу и пријатељско старање од стране својих учитеља. У том случају *важно прилагођавање* иде лакше, и пошто учитељ у таким приликама може боље упознати нарав и осећања и друге индивидуалне особине ученичке, то може и лакше да утиче на развијање *моралног карактера* у њих.

Како школа сама по себи *удружује* ученике, у редовним и ванредним приликама, то се на тај начин развија и *шеста* црта карактерности, а то је *дружественост*, као потреба

удруживања и узајамног помагања, а у свези с учешћем у туђем стању и с разумевањем социјалних интереса. — С тога овде вреди то правило, да се *школско друштво* удешава по могућности тако, како би оно могло послужити ученицима као *сирема* и *углед* за доцнији друштвени живот самосталних, образованих грађана. —

На послетку, на развијање карактера има утицаја још и то, да ли се често мењају наставници, закони и правила, наставни планови и програми, или у свему томе има више *сталности*.

В.

Црква, својим конзервативним правцем, може да утиче такође на *сталност*, а *религија* својом садржином, на *моралност* карактера. *Хришћанска* религија је пуна моралних идејала и идеја, и с тога њен утицај на лични и народни карактер може бити врло користан, као што за то имамо примера у историји. *Вера у моралну светињу* облагорађава срце, храбри човека на морална дела и подстиче га на издржљивост у раду и на сношење свакојакних беда и несрећа. Тако, познате су *шостојаност* и *верност*, *оданост* и *пожртвовање* за своју веру код старих хришћана, а тако исто и код Срба, од којих многи у највећим мукама изгубише свој живот, а не изневерише својих црквених и народних светиња. Такви карактери могу нам свагда служити као *идејали*, на које се можемо угледати у нашем животу.

Али као да се такви карактери не јављају више. Као да нема више мученика за своју веру и у опште ни за какву светињу. Чини се, као да је и у самом народу, који још није довољно образован, пољуљана вера у црквене, па и у моралне, светиње. Она девиза: „за крст часни и слободу златну“ — као да се није у последњем рату истицала толико, колико у пређашњим временима; и као да то није гесло нашега свештенства — онако као што то беше код старих свештеника српских, који су, с крстом у руци, благосиљали и уједно предводили српску војску против непријатеља вере и народа српског. А место те девизе, народу није дата друга идеја, коју би он разумевао и за коју би се одушевљавао.

У опште, најгоре је оно стање, кад се у човеку *поколеба вера* у извесне светиње; па нити му се поврати пређашње наивно стање веровања, нити он стече друго, *научно* уверење за морално-религијски живот. Такав *скептичан* карактер мора бити колебљив; а сталности и одлучности може му дати само права наука, или пак извесна конфесија са својим утврђеним правилима, обредима и обичајима. Колико је корисно, да се народ ослободи од свакојакних, па и вероисповедних предрасудака, толико је опет штетно и опасно поколебати у њему веру у црквене светиње, не давши му истинске *науке* и не утврдивши у њему *моралан карактер*.

Нема сумње о том, да има кривице и до цркве и до школе, што се сада све већма шири неверство и индиферентизам према религији и моралу, и што сада карактери бивају све ређи; јер кад-кад се дешава да народ мора да брани црквене светиње од самих представника и учитеља црквених. А што интелгентни људи неки пут омаловажавају религију, томе су узроци, између осталих, рђава религијска настава у школама, кроз које они пролазе, и недовољно заузимање од стране свештеника за морално просвећивање и утврђење *хришћанског карактера* у на роду.

Г.

Државни живот и *државни закони* утичу на развијање карактера у толико, у колико има *сталности* и *моралности* у њима. А где се закони и правци управни често мењају (кад на боље — кад на горе), ту мора бити колебања и кварења; а нарочито онда, кад се деси, да у државним пословима, место идеја *права* и *правде*, овлада стање неправности и неправичности, те се поколеба и изгуби *вера у законе* и законитост у опште. То утиче, без сумње, и на школску омладину. — Ми смо овде имали довољно прилике, да и то исекумо.

Ну било ма каквих промена у држави, једно би требало да је свагда једнако и непроменљиво и да све грађане подједнако одушевљава, а то је *љубав* према отаџбини и према народу своме — *патриотизам* и *родољубље*. Али као да је — на жалост — и то осећање поремећено себичним интересима, који се чешће истичу као једино меродавне побуде,

не само у приватном животу, него и у јавном друштвеном животу.

Какви ће се карактери у овом погледу развијати и у младих чиновника и у омладине виших школа, то зависи још и од начина управљања јавним пословима и од карактерности оних лица, која управљају општинским и државним пословима.

Д.

На послетку, карактер се образује и у разним заједничким, друштвеним пословима. Дружење с поштеним и карактерним људима, који имају темељно образовање, може да утиче повољно и на карактер одраслих људи, а за младе људе је од неоцењиве користи. Дружењем, као и васпитавањем, стварају се извесне моралне навике, које дају сталност карактеру.

Познавање важнијих закона и обичаја друштвених и познавање јавних послова — путем печатње и личним учествовањем у њима — има такође утицаја на развитак карактера. За то је познавање земаљских закона у неким државама један предмет школске наставе.

Ко уђе у друштвени живот без тога компаса, т. ј. без познавања друштвених цели и потреба, закона и обичаја, и без довољне спреме за извесне послове, — тај мора бар неко време лутати, као по мраку или у густој шуми, где не познаје излазне путеве; и њега ће таласи друштвеног живота бацати тамо и амо, докле год не добије толико искуства и знања, да им се уме прилагођавати, и док не стече довољно снаге и вештине, да им се може одупрети.

У.

Пре него што завршим овај говор, хоћу да учиним само још један поглед на карактер српскога народа и на развијање карактерности у истом у садашњости.

У српском карактеру, кад се узме у опште, има велика мера самосталности и одлучности, дружевности и моралности, али нема толико сталности и следствености. Што ове две последње црте нису заступљене у довољној мери, и што у разним крајевима српским има доста разноликости у погледу на карактерност у народу, томе су главни узроци:

1) брзи, холерично-сангвинични темперамент, по коме у Срба превлађује осетљивост (наспрам разумности), те се Србин управља у раду више по осећањима и узбуђењима, него по разлозима;

2) несрећно историјско развијање нашега народа, а особито дуготрајно робовање и зависност од некултурних и нецивилованих народа, политичка поцепаност и рђав утицај суседних туђих народа;

3) разноликост природних и друштвених прилика, у којима су живели поједини делови Српства и у којима још сада живе (другије су н. пр. те прилике у најзападнијим областима српским, кад се упореде с приликама у најсевернијим или најјужнијим областима, или у српској краљевини);

4) недовољно васпитавање у друштву и у школи. Не узимајући први фактор у рачун, и сама друга два чиниоца била су тако моћна, да су њиховим утицајем створене неке тако јаке психичке особине, да млађи нараштаји наслеђују диспозиције за њих од старијих нараштаја; а напротив, школско, државно и црквено васпитавање било је до сад тако слабо, да се његовим утицајем још ни у једној српској области није утврдила нека корисна особина (као н. пр. вредноћа, или тачност), која би изменила првобитни карактер нашег народа у том правцу. Та код нас нема још готово нигде ни варошког живота у том смислу, јер наш варошки живот већином се не разликује од сеоског живота.

Наш је народ поштен и храбар, и то су му најважније особине, у којима се може мерити са свима народима европским, и због којих је заслужио поштовање код свих образованих народа.

Србин милује личну слободу и једнакост. У тој тежњи лако претерује, и отуд она проклета неслога, која је толико нашкодила и још шкоди друштвеном и државном јединству.

Србин има племенитог поноса и честољубља, а нема оне просте детиње сујете, која се може наћи често и код образованих људи. (Ово се могло опазити и код наших официра и војника, који нису хтели да посе своје „ордене“, док им то није заповеђено.)

Србин се држи своје вере и брани је од непријатељског нападаја; али у вршењу црквених обреда и прописа он је много слобод-

нији од свију других Словена, па и од Германа и Романа. Срби су, што се тиче вере, један од најтолерантнијих народа. И из тога се види, како им је мила слобода, за коју су се они од свију балканских народа највише борили.

Српски је народ од природе бистар и разуман. У том погледу Србин не уступа готово ни једном образованом народу. Српски сељак надмашује својим природним разумом сељаке других, школованих народа, тако да се странци диве српској народној скупштини, у којој је већина нешколованих сељака. Српски ђаци, где год уче заједно са странцима, долазе готово свагда у ред најодличнијих ученика. Срби официри у туђој војсци надмашују релативно својим знањем и својом вештином (па и војничком строгошћу и тачношћу) све друге официре. Срби уче лако стране језике. (Тако н. пр. познато је, да су Срби Граничари, који су се налазили у немачкој војничкој служби, говорили чистије немачки него високо школовани Немци, јер су говорили чистим књижевним језиком њиховим). — Све то говори у прилог томе, да су Срби од природе богато обдарени интелектуалном способношћу.

Српски народ има у својој историји и великих дела и великих људи; он има и славне прошлости, која га подиже и одушевљава на племенити и патриотски рад, — те дакле и с те стране има потребну погодбу за више образовање.

Српски народ нема племића и спахија, нема капиталиста и богаташа, и нема каста које би владале једна над другом; јер код нас и у свештеничком и војничком и чиновничком стадежу (ако се тако може назвати) има више слободе и више друживности него у другим земљама. У нас највећи део народа чине земљорадници и домаћини; свака породица има своју кућу и земљу.

Сељаци су најконсервативнији елемент у друштву; ту дакле може бити најпре сталности у раду и животу. Ако је још уз то народ моралан и религиозан, и ако се правилним васпитавањем стварају извесне трајне навике у њега, онда он има све погодбе за то, да може доћи до оне сталности, која је потребна за карактерност.

Наш народ има све те погодбе, осим последње, а нарочито му недостаје оних навика, које би му давале сталности у социјалном и економном погледу.

Наш породични живот изишао је из оног патриархалног, задружног стања, које је било корисно у економном погледу, али је често угушивало индивидуалну слободу; ну још није дошао до оне слободе и међусобне једнакости и равноправности, која је потребна за самостално развијање и за консеквентан рад.

Наше школовање не негује и не ствара у довољној мери оне навике, које би још од младости олакшавале свесно удруживање и материјално обезбеђивање. У нашим школама предају се више готова знања, него што се она развијају самосталним радом и дугим напрезањем у свести ученичкој. Ми као наставници, више се бринемо о том, како ћемо брже прећи и свршити наставне предмете, него о том, да ови постану стална својина духа ученичког. Ми се више старамо за то, да испитамо све ученике онолико пута, колико је прописано, и да им дадемо оцене, него за то да их научимо својски радити, те да они својим трудом и мишљењем стеку знања и задобију вештине у радovima. Ми више водимо бригу о том, како ћемо месечне, двомесечне, или тромесечне, полугодишње, годишње, и друге оцене из наставних предмета записати, сабрати, поделити и тако извести неке рачунске резултате — бавимо се дакле више таквим стичичарским извођењем и свођењем бележака, него развијањем осећања и свести о дужностима ученичким у школи и друштву. Ми водимо више рачуна о том, колико су часова ученици изостали од школе и цркве, него о том, како ћемо их заинтересовати за правилан рад у школи и ван школе. Најпосле, ми се више бринемо о том, како ћемо ученике казнити за учињене погрешке, него о том, како ћемо у њих развити моралну вољу.

Није чудо дакле, што наш народ још не увиђа користи од школе и што доста немарно шиље своју децу у школу, јер фактично се не постижава она непосредна, најближа и најважнија цел школовања — да спреми ученике за правилан друштвени живот и да их оспособи за користан рад.

И наш друштвени живот још се не развија у добром правцу. Не само тако звана

интелигенција, него и трговци и занаталије, па чај и сељаци проводе своје слободне часове у забавама, које су пре штетне, него корисне по облагорођавање срца и карактера. Недељом и празником цркве су празне а гостинонице су пуне. Кад се сазове какав скуп или збор, ретко кад има довољан број чланова, да се могу доносити одлуке по усвојеним правилма; а на местима, где се приређују какве забаве, има доста учесника. — Па и кад се састанемо, нема међу нама довољно истинитости; ми нисмо довољно *искрени* један према другом, јер немамо *поверења* један према другом. А негде оиет, где не треба, и сувише смо искрени, и то нам доноси штету и срамоту код туђих народа.

У нас мало има *стручних удружења*, у којима би радници сваке струке нашли *корисне поуке* и *лепе забаве*; и у оно мало дружина што их имамо, нема довољно *заузимаљивости* и *сложена рада*. У нас као да је *индивидуалност* и *сувише развијена* — на рачун *удружљивости* за опште корисне цели, јер ми као да немамо толико моћи над самима собом, да се савлађујемо и *драговољно* потчињавамо неком утврђеном *реду* и *правилу* и да признајемо истински, лични и законски, *аукторитет*. Ми не дамо ником да буде бољи и старији од нас, и ако то коме признамо — и то нерадо чинимо. — Отуд ваљада и онај у нас добро познати „*инат*“, за који би се једино Србин хтео потурчити. —

Из свега овога излази то, да је потребан *известан преображај нашег домаћег, школског и друштвеног живота*. — Да би се тим преображајем дошло до оних погодаба, које се захтевају за карактерност у свима правцима, треба преуредити и поправити најпре *просветну струку*; јер просветом се полаже најјачи темељ за правилан друштвени живот, како у ужим тако и у ширим круговима. А да би наш просветни рад могао имати такав утицај на народ, за то нам треба пре свега довољан број *васпитних завода* и *способних и савесних васпитача* у школи и цркви; после, треба боља *организација школска* и треба више *системности* у школовању; и на послетку, треба више *сталности* и *доследности* у целокупној *школској управи*.

До сад се већ показало у многим приликама да су Срби *способни* и за *научне* и

за *уметничке* и за разноврсне *техничке* послове; само им треба дати *прилике*, да *развију* и *усаврше* те своје способности; и кад би те прилике биле у опште повољне, онда бисмо се могли надати, да ће се и за српски народ обистинити она *Дарвинова* изрека: да ће она нација, која је кроз дуго времена производила највећи број високо *интелектуалних*, *енергичних*, *патриотичних* и *добрих* људи, задобити превагу над другим нацијама, које тога мање имају.

А сад да завршим оним чим сам почео.

Из овог летимичног прегледа важнијих природних и друштвених утицаја на развитак карактера, може се увидети огромна важност и неопходна потреба *намерног образовања карактерности*, нарочито у школама. А из оних приступних напомена, кад се доведу у свезу са овим што сам изложио у овом нацрту о карактеру и његовом образовању, може се видети, какав је карактер показала до сад ова наша *Учитељска школа*, као и то, какав *би дух* требао *стално* да провејава наставу у њој у будућности.

Ми, који као наставници радимо овде, знамо добро, да ова школа — поред *стручног* спремања за обичну школску службу — има да образује у будућих учитеља и *моралан карактер* с великом *активношћу*, а још већом *разумношћу* и *осетљивошћу* за онај *узвишени позив*, који ће они доцније вршити у школи и у народној просвети у опште. Ми знамо и то, да још нисмо у том погледу постигли оно, што жели и очекује сваки свестан радник на просветном пољу и сваки прави патриот. Ну, с друге стране, мора се признати и то, да не зависи све од нас, јер — као што смо видели — има много чинитеља, који утичу на развијање карактера, а од њих је само мален број у нашим рукама. Правда захтева, да се све те прилике узму у обзир при оцењивању рада и успеха ове школе.

Ми се трудимо и трудићемо се и даље, да што више помогнемо нашим ученицима, те да они облагороде своје *срце*, да просвете свој *разум* и да очеличе своју *вољу*, како би свој свети позив могли после вршити свесно и савесно, с одушевљењем за народну просвету и с издржљивошћу у том тешком али

заслужном раду. А од ученика надамо се, да ће се трудити, да нам олакшају тај посао својим *постојаним* радом, слушајући и испитујући све што им се овде каже и покаже, и задржавајући оно што је најкорисније по образовање народа српског, коме треба таким радом да се одуже за оне жртве, које он приноси у корист њихове спреме за племениту *васпитачку службу*.

Нека сваки од нас *радом* својим покаже, да има снажне, *карактерне воље* у себи. Угледајмо се у том на неуморни и нун пожртвовања рад првог српског просветитеља *светога Саве*, чији ћемо спомен од сад редовно држати сваке године на данашњи дан,

кад је он умр'о (12. Јануара) и надајмо се, да ће наша школа, која је — при свим досадашњим неприликама и опасним кризама (као што беше н. пр. она у прошлој години кад сви ученици од један пут у сред зиме изгубише *благодејање*) — дала Српству у десет маха око 200 спремних учитеља, од сад — са ступањем у зрелије доба — ићи редовним, утвреним путем, и да ће, у одсуству досадашњих препрека, за време других 15 година школских показати много бољи и сјајнији успех — на што већу корист *васпитачког Српства*, а нарочито Српске Краљевине.*)

В. Бакић,

професор Учитељске Школе.

Просветне Белешке

Вукова Стогодишњица. Одбор за прославу Стогодишњице Вука Ст. Караџића објавио је, да ће се држање ове значајне народне и књижевне светковине одложити до месеца Маја 1888. године. Поглавити узрок одлагању јесте у том, што одбор жели да с прославом Вукове Стогодишњице споји и пренос Вукових костију из Бечкога гробља у Београд, а сви тога ради потребни преговори и послови нису се могли извршити до дана Стогодишњице (26. Октобра ов. год.).

Српски учитељ у француској књижевности. Честити Свилеувски учитељ, г. Јанко Веселиновић, који је са својим приповеткама нашао најбољи дочек и похвално признање у нашој књижевности, добио је читатеља и у великој француској књижевности. У *Revue internationale*, журналу, који печата само прилоге најодабраније садржине, изишао је, у свесци од 25. Августа ов. год., превод приповетке г. Веселиновића: *Sortilèges. Scènes de la vie du paysan Serbe, traduit du Serbe par A. Giron.*

Бележећи са задовољством овај знак уважања према заслугама једнога српског учитеља, ми можемо с још већом радошћу додати да смо извештени, да ће г. Жирон бити добар превести на француски још коју приповетку г. Јанка Веселиновића.

*) У прошлом броју превиђене су случајно ове штампарске погрешке, које кваре смисао; На стр. 725. л. у 20. в. оздо, стоји Старији м. *Стари*; у 16. в. оздо — практичност м. *ипрактичног*. На истој стр. л. у 2. в. оздо после речи «уживали» треба да дође: «*више у иприродној и уметничкој лепоги, а сад.*» На стр. 728. л. у 7. в. стоји личном м. *отменом*. На стр. 729. л. у 10. в. оздо стоји Уређене м. *Урођене*. На стр. 730. л. у 16. в. оздо м. поетизму треба *штетизму*. На страни 731. л. у 24. в. оздо м. у друштву — треба *и друштеу*. На истој стр у 5. в. оздо после речи уверење — треба да дође: *у ученика и спрема овега озбиљан рад*. На стр. 732. л. у 20. в. оздо испред речи: у дечијој башти — треба да се дода: *забављање ручним пословима*.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА